SIIPIRIKKO 4/03

Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.

Siipirikko 4•2003 30 vsk.

Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y.

ISSN 0357-5705

PKLTY r.y.

Puheenjohtaja: Pentti Zetterberg
Nuotanperä 28 B 9, 80140 Joensuu
puh 0400 - 427792, työ (013) 251 3505
pentti.zetterberg@joensuu.fi

Varapuheenjohtaja: Janne Leppänen
Sahamyllynkatu 6 A 3, 80170 Joensuu
puh 050 - 339 0605
janneleppanen@hotmail.com

Sihteeri: Minna Pesonen
Pyörretie 16 B 6, 80260 Joensuu
puh 040 -725 8368
minna.pesonen@oppivat.net

Rahastonhoitaja: Urho Paakkunainen
Linköpinginkatu 7, 80140 Joensuu,
puh 040 - 822 2492, urho.paakkunainen@joensuu.fi

Jäsensihteeri: Kimmo Mäenpää
Tapionkatu 42 A 3, 80230 Joensuu
puh 040 - 557 6172, työ (013) 251 3549
kimmo.maenpaa@joensuu.fi

Muut hallituksen jäsenet:
Johanna Lakka, Suvantokatu 11 B 17, 80100 Joensuu
puh 050 - 350 7178, jlakka@cc.joensuu.fi
Ari Latja, Jyväkuja 1 A, 80140 Joensuu,
puh (013) 802 703 tai 050 - 5758 425
ari_latja@hotmail.com
Roni Väisänen, Kalevankatu 42 B 50, 80100 Joensuu,
puh 0500 - 687 710, roni.vaisanen@joensuu.fi

IBA– ja suojeluvastaava: Heikki Pönkkä
puh 040 - 543 0011, heikki.ponkka@sll.fi

Lehden toimituskunta:
Hannu Kauhanen (vastaava toimittaja),
Sepänkatu 44 a B 16, 80100 Joensuu,
puh 041 - 4722 559
hannu.kauhanen@karjalainen.fi
Markku J. Huttunen (taitto)
Ruoritie 2 A 11, 80160 Joensuu,
puh 050 - 400 5988, markku.j.huttunen@joensuu.fi

Tilausasiat:
Lehti ilmestyy 4 kertaa vuodessa. Jäsenmaksun suuruus v. 2004 on 20 € (opiskelijat 16 €, perhejäsen 4 €). Jäsenmaksu (ei perhejäsen) sisältää lehden. Siipirikon tilausmaksu muille on 20 €. Vanhat irtonumerot 1 €, edellisen vuoden irtonumerot 2 €, 10-vuotisjuhlanumero 3 €, 25-vuotisjuhlanumero 8 € + postikulut.

Yhdistyksen tili:
OP 577005-2104032 / Pohjois-Karjalan Lintutieteellinen Yhdistys r.y./PL 119, 80101 Joensuu
Tilille maksetaan jäsenmaksut, maksut irtonumeroista yms. – ilmoita pankkisiirrolla viestinä, mitä olet maksanut. Jäsenmaksua maksettaessa ilmoita viestissä henkilökohtainen viitenumerosi (osoitetarrassa).

Havaintojen ilmoitus sähköpostilla:
PKLTY:n jäsenet voivat ilmoittaa havaintojaan PK-lintulistalle osoitteeseen pk_lintulista@joensuu.fi. Havaintoilmoitus muodossa: Laji, pvm, paikka, havis (havainnoijien nimet). Lisätietoja. (ks. tarkemmin SR 1/03, s. 31-32)

Yhdistyksen kotisivut http://www.joensuu.fi/pklty

SISÄLLYSLUETTELO

3 *Pääkirjoitus*: Pienenee kuin...
4 *Hannu Lehtoranta*: Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002
14 *Ari Latja*: Harvalukuisten talvilajien esiintymisestä Pohjois-Karjalassa
20 *Harri Hölttä*: Nakupinnakisaajan vuodenkierto
24 *Veijo Turunen*: Milloin merikotkat muuttavat?
28 *Heikki Pönkkä*: Muuttohaukan historia Pohjois-Karjalassa

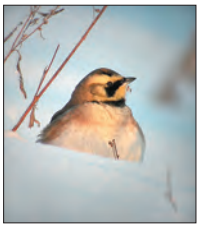

Kannen kuva:
Tunturikiuru.
© *Roni Väisänen*

painopaikka: Fram, Vaasa 2004

Pienenee kuin...

Pienenee kuin pyy maailmanlopun edellä, on näitä vanhan kansan sanontoja.

Muotoillaan vähäsen. Pienenee kuin Pohjois-Karjalan peltopyykanta tarhauksen loputtua.

Harri Hölttä kertoilee tässä numerossa nakupinnavuodestaan 2003. Joulukuun 17:ntenä yhdistimme voimamme ja painuimme Liperiin etsimään peltopyytä. Hölttä halusi lajista nakupinnan, minä pelkän tavallisen vuodarin.

Olin itse hakenut peltopyytä aiemmin lähinnä Sulkaman ja Ristinkylän maastoista. Muutamassa paikassa törmäsin paikallisiin asukkaisiin, joiden jutut olivat korutonta kertomaa.

– Viime keväänä tässä pihassa oli yksi lintu. Sen jälkeen ei ole näkynyt. Toissa talvena lintuja oli kymmenen, sanoi eräs sulkamalaisisäntä.

– Vain yksi on ollut tänä talvena. Viime talvena oli kymmenen, kertoi toinen Kaatamosta.

Kaatamon mies oli pettynyt siihen, että peltopyyt ovat huvenneet. Haukat vievät nuo tyhmät linnut helposti. Kuulemma neljä syksyä sitten oli viimeksi lähistöllä lajia tarhattu, ei enää sen jälkeen.

Vuodenvaihteen jälkeen olen ollut peltopyyjahdissa puolentusinaa kertaa onnistumatta lajia näkemään. Olen huolissani. Haluan peltopyyn tänäkin vuonna varmuuden vuoksi vuodenpinnaksi, mutta tiukkaa tuntuu tekevän.

En voi sanoa, että lajista ei olisi näkynyt jälkeäkään, koska jälkiä olen totta vieköön nähnyt. Pikkuisia kananjalan painaumia hangessa, ja siivenkin pehmeälle lumelle jättämiä kuvioita.

Tuossa yhtenä tiistaina olin jälleen aamupäivällä passissa peltoaukealla Kaatamossa. Isäntä kertoi, että viimeksi oli nähnyt linnun pihallaan edellisellä viikolla. Ladon, jota olen jo pitkään epäillyt peltopyyn yöpymislakaksi, seinustalla oli taas tuoreita kananjalanjälkiä.

Kyllästyin ja kävin välillä kuuntelemassa soidintavaa harmaapäätikkaa toisaalla Liperissä. Palasin jo Joensuuhunkin, mutta sitten iski vimma ja porhalsin takaisin peltoaukean reunalle. Ilta alkoi hämärtyä, ja minä viisastelin, että jos se lintu nyt palaisi ladolleen minun silmieni alla.

Peijakas! Hangelle oli jälleen ilmestynyt uusia jälkiä. Ja katso! Tuohon se on tällä välin käynyt täräyttämässä papanansa.

Lintua ei vain näkynyt missään. Tihrusin seinänraoista sisälle latoon, potkaisinkin hirttä. Ei mitään.

Lähtöä tehdessä sain kuin sainkin vuodenpinnan, nimittäin nisäkäsosastolle ketusta, joka hyvin tyytyväisen näköisenä lönkötteli pellon notkelmassa.

Kaikenlaista kävi mielessä.

Liperiläisisäntiä kuunnellessa selväksi on tullut, että he kovasti toivoisivat peltopyiden tarhauksen jatkumista koetuista vastoinkäymisistä huolimatta.

Olen yhtynyt isäntien toiveisiin, ja myös sen heille kertonut. Syytä en ole sen kummemmin eritellyt, mutta ilmeistä päätellen ovat tainneet arvata.

Entä kuinka Höltän ja allekirjoittaneen kävi joulukuun 17:ntenä? Peltopyy kyllä löytyi, kumpikin sen näki ja minä sain siitä suureksi ilokseni vuoden 2003 viimeiseksi jääneen vuodenpinnani.

Nakupinnailija Harri Hölttää ei ole syyttäminen kyseisen peltopyy-yksilön sittemmin ilmeisesti lisääntyneestä arkuudesta.

Nimittäin Hölttä oli vasta asemoimassa itseään nakupinnakisan sääntöjen vaatimaan tarkkailupaikkaan, johon olisi esteetön näkyvyys mahdollisilla ohikulkijoilla esimerkiksi. Kaikki vaatteet olivat tukevasti yllä.

Tuskin oli Hölttä saanut sormeaan sepalukselle saati itseään riisutuksi, kun peltopyy nousi räpsähtäen siivilleen, otti ja lehahti piiloon jonnekin kauemmas.

Sen koommin sitä lintua en ole nähnyt, jälkiä vain.

Merops
vastaava toimittaja

Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002

Hannu Lehtoranta

Vuosituhannen alku on ollut Pohjois-Karjalan pöllömaailmassa niukkuuden aikaa. Vuosi 2000 tuntui petolintuharrastajille synkän huonolta pohjavuodelta. Pohja löytyi kuitenkin vasta seuraavana vuonna, jolloin lähes koko Suomessa vallitsi lama pöllöjen pesinnässä (Hannula ym. 2001).

Pohjois-Karjalassa pöllövuosi 2001 osoittautui parinkymmenen vuoden aikajaksolla heikoimmaksi. Vain vuonna 1997 on oltu yhtä huonossa tilanteessa (Lehtoranta 1998).

Jo kesän 2001 aikana alkoi olla merkkejä myyräkantojen alkavasta noususta. Vuodelle 2002 oli ennustettavissa parempia pesintätuloksia. Pääosin odotukset toteutuivat ja kaikkien pöllölajien pesintähalut Karjalan laulumailla paranivat.

Tutkimustehokkuudesta

Valitettavasti vuosituhannen alkuvuosina tarkastettujen pesäpaikkojen ja reviirikuunteluiden ilmoittamisessa on tapahtunut heikentymistä. Tarkastettujen pesäpaikkojen kokonaismäärä on vielä melko hyvin hanskassa, mutta sinällään mielenkiintoinen ja tarpeellinen kunnittainen jakauma on ns. levinnyt käsiin. Pesäpaikkojen tarkastamisen osalta parhaan aineiston saa rengastajien valtakunnalliseen petolintututkimukseen ilmoittamista määristä. Rengastajat yleensä kokoavat omiin ilmoituksiinsa kaikkien avustajiensa tarkastukset.

Pöllökuunteluiden määrästä ei käsiteltäviltä vuosilta ole koottavissa kunnollista aineistoa. Vetoan harrastajiin, että petolintututkimuksemme käyttöön saataisiin ilmoitukset tehdyistä kuunteluretkistä (retket, kilometrit ja kuuntelukerrat kunnittain). Etenkin lintuverkkoon toivon ilmoituksen em. asioista kunkin retken yhteydessä. Kokoan ne sieltä talteen katsauksia varten.

Käsiteltävien vuosien osalta voidaan todeta, että edeltävän vuosikymmenen parhaista tehoista on tultu alaspäin. Vuoteen 2000 verrattuna katsausvuosien tarkastustehot ovat hieman parempaa tasoa. Kaikkiaan kolossa pesivien pöllöjen pesäpaikkoja tarkastettiin vuonna 2001 ainakin 674 kpl ja vuonna 2002 ainakin 694 kpl (587 vuonna 2000). Luvuissa ei ole mukana varpuspöllön kokoluokan luonnonkoloja, joita molempina vuosina on ilmoitettu tarkastetuksi yli 500 kpl.

Pesäpaikkatarkastusten jakauma eri lajien kesken on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002 tarkastetut pesäpaikat. (Lähde: Linnut vuosikirja 2001 ja 2002, Hannula ym. 2001, Björklund ym. 2002)

Viirupöllön pöntöt	163	163
Lehtopöllön pöntöt	116	121
Helmipöllön pöntöt	293	308
Pöntöt yhteensä	**601**	**623**
Isot risupesät	171	172
Varislintujen yms. pesät	68	73
Isot tekopesät	5	7
Pienet tekopesät (tuulih.)	122	223
Isot luonnonkolot	73	71
Tikankolot	571	545

Taulukko 2. Pöllöjen pesintä Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 (ylempi luku) ja 2002 (alempi luku). Luvut vasemmalta oikealle ovat havaittujen reviirien yhteismäärä/varmojen pesintöjen määrä.

Kunta	huuhkaja	varpuspöllö	lehtopöllö	viirupöllö	lapinpöllö	sarvipöllö	suopöllö	helmipöllö	yht.
Eno	–	–	1/0	1/1	–	–	–	–	2/1
	1/0	–	1/0	2/0	–	–	–	2/2	6/2
Ilomantsi	–	–	–	1/1	–	–	–	2/2	3/3
	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Joensuu	–	–	3/3	–	–	4/3	1/0	–	8/6
	–	–	3/2	–	–	3/3	–	–	6/5
Juuka	3/1	–	–	4/4	–	1/1	–	–	8/6
	3/1	1/0	–	4/4	–	2/1	3/2	14/4	27/12
Kesälahti	–	–	–	3/3	–	1/0	1/0	–	5/3
	1/0	–	–	4/1	1/1	–	–	4/0	10/2
Kiihtelysvaara	1/0	–	–	3/3	–	–	–	1/0	5/3
	–	–	–	4/3	–	–	–	2/2	6/5
Kitee	–	–	–	–	–	1/1	–	–	1/1
	–	1/0	–	2/1	–	2/2	1/0	4/0	9/3
Kontiolahti	–	1/0	1/0	3/3	–	1/0	2/0	–	8/3
	1/0	1/0	–	3/1	1/1	3/2	–	3/1	12/5
Lieksa	1/1	1/0	1/0	2/1	–	–	2/0	1/0	8/2
	1/1	–	1/0	1/0	–	12/5	13/2	7/7	35/15
Liperi	1/0	1/0	–	6/6	–	2/0	–	1/0	11/6
	2/0	4/0	1/0	20/11	5/1	21/21	5/0	11/7	69/40
Nurmes	2/0	–	–	–	–	–	–	–	2/0
	1/1	–	–	–	–	–	3/2	1/1	5/4
Outokumpu	2/1	–	–	–	–	–	–	–	2/1
	1/1	–	–	–	–	1/1	–	1/0	3/2
Polvijärvi	1/0	–	–	2/2	–	–	1/0	2/1	6/3
	1/0	–	–	4/3	1/1	1/0	3/2	1/1	11/7
Pyhäselkä	–	–	1/1	1/1	–	–	–	–	2/2
	–	1/0	–	2/1	–	3/3	–	1/1	7/5
Rääkkylä	–	–	1/0	5/3	–	–	–	1/1	7/4
	1/1	1/0	2/1	6/4	–	10/10	1/0	1/1	22/17
Tohmajärvi	–	–	–	–	–	1/1	–	–	1/1
	–	–	2/0	–	–	1/1	–	–	3/1
Tuupovaara	–	–	–	1/1	–	–	–	1/1	2/2
	1/0	–	–	1/0	–	–	–	–	2/0
Valtimo	–	–	–	–	–	–	–	–	0
	1/1	–	–	–	–	–	–	1/1	2/2
Värtsilä	–	–	1/0	–	–	2/1	3/0	–	6/1
	–	–	1/0	–	–	2/2	–	–	3/2
YHT. v.2001	11/3	3/0	9/4	32/29	0	13/7	10/0	9/5	87/48
YHT. v.2002	15/6	9/0	11/3	53/29	8/4	61/51	29/8	53/28	239/129

Havainnoijien määrä on molempina vuosina hieman yli viidenkymmenen. Määrää nostaa lintuverkossa ilmoitetut yksittäiset havainnot. Pääosan pönttöjen ja muiden pesäpaikkojen tarkastuksista ovat tehneet muutamat rengastajat apuverkostoineen. Alueellisesti havainnointi on keskittynyt perinteisille alueille. Pahimpana heikkoutena on edelleen maakunnan eteläpää. Kiteen kohtuullisen hyvä pönttöverkosto pysyi edelleen pääosin tutkimattomana.

Ravintotilanne ja pesinnät

Vuoden 2001 myyrätilanne oli heikko koko maakunnan alueella. Varsinaisia pikkunisäkäspyyntejä ei ole tiettävästi tehty. Pöllöjen pesintöjen vähyyden oletan riittäväksi todisteeksi heikoista myyräkannoista. Vähäisistä pesinnöistä ei löydy paljonkaan havaintoja saaliista. Yleensä niitä ei ollut tarkastushetkellä ollenkaan. Polvijärvellä oli helmipöllön pöntössä naaras kuuden metsämyyrävainajan kanssa, mutta pesään ei ilmestynyt munia. Toisessa polvijärveläisessä pöntössä oli huhtikuun lopun munintavaiheessa ylijäämänä viisi päästäistä, viisi metsämyyrää ja kaksi vaivaishiirtä. Kesäkuun alun kuoriutumisvaiheessa pöntössä oli kaksi koiraspeippoa ja noin kymmenen myyrää (pääosin metsämyyriä).

Ilmeisesti metsämyyriä oli hieman paremmin kuin pelto/kenttämyyriä. Alueellisesti parasta seutua näytti olevan keskisen Pohjois-Karjalan alueet, etenkin Polvijärvi ja Liperi. Perusteena em. saalisylijäämät ja vuoden ainoat neljän poikasen viirupöllöpoikueet.

Viitteitä myyräkantojen noususta saatiin jo kesän 2001 aikana. Vuonna 2002 pöllöjen ravintotilanne oli jo huomattavasti edellisvuotta parempi. Alkukevään tilanne ei vielä ollut kehuttava, mutta ilmeisesti etenkin peltomyyrät alkoivat kesän lähestyessä lisääntyä vilkkaasti. Nousuvuoden kärjessä jatkoivat edelleen maakunnan keskialueet, mutta myös hieman pohjoisempana Juuassa oli selvästi kohentunut ravintotilanne. Siellä havaintojen perusteella nousun teki etenkin metsämyyrä.

Taulukko 3. Pöllöjen pesimätulos Pohjois-Karjalassa 2001 ja 2002. Suluissa havaintojen määrä.

Vuosi 2001	**lehtopöllö**	**viirupöllö**	**helmipöllö**	**huuhkaja**	**lapinpöllö**	**sarvipöllö**	**suopöllö**
munamäärä	4,0 (2)	2,8 (17)	4,8 (4)	2,3 (3)			
kuoriutuneita poikasia	3,0 (2)	2,8 (14)	4,7 (3)	3,0 (2)			
reng.ikäisiä poikasia	3,0 (2)	2,7 (16)	4,7 (3)	3,0 (2)		2,1 (7)	
tuhoutuneet M+P	1+0	3+0	2+0	1+0			
poikasia/aloitettu pesintä	2,0 (3)	2,3 (19)	2,8 (5)	2,0 (3)			
Vuosi 2002							
munamäärä	6,0 (1)	3,0 (19)	5,2 (17)	3,0 (5)	3,0 (2)		6,7 (3)
kuoriutuneita poikasia		2,8 (16)	4,5 (14)	3,0 (5)	3,0 (2)		6,3 (3)
reng.ikäisiä poikasia	3,0 (3)	2,6 (19)	3,9 (16)	3,0 (5)	2,3 (3)	2,3 (50)	5,0 (2)
tuhoutuneet M+P	–	5+0	2+5	1+0	–		
poikasia/aloitettu pesintä	3,0 (3)	2,0 (24)	2,8 (22)	2,4 (5)	2,3 (3)		5,0 (2)

M = munavaiheessa tuhoutuneet P = poikasvaiheessa tuhoutuneet
Sarvipöllön arvot minimejä havaituista maastopoikueista.

Vuonna 2001 pöllötutkimuksen tietoon saatettiin yhteensä vain 87 reviiriä ja niiltä ainoastaan 48 pesintää. Vuonna 2002 päästiin jo eri sarjan lukuihin. Reviirejä kertyi yhteensä 239 ja niiltä 129 varmistettua pesintää (vuoden 2000 luvut 149/56).

Lajikohtainen katsaus pöllöjen pesintään vuosina 2001 ja 2002

(suluissa vuoden 2000 lukemat, Lehtoranta 2001)

Helmipöllö *Aegolius funereus*

Vuonna 2001 helmipöllöt olivat todella vähissä. Ilmiö oli valtakunnallinen, sillä sekä ruutu- että yhteenvetoaineiston perusteella helmareita oli vähiten kautta koko yli kaksikymmenvuotisen seurantajakson (Hannula ym. 2001).

Pohjois-Karjalassa todettiin vain 9 reviiriä ja niiltä pesintöjä ainoastaan 5 (22/2). Reviirimäärä on pienin koko Pohjois-Karjalan pöllötutkimuksen aikana.

Pesintöjä on sen verran vähän, että kaikki on mahdollista esittää eriteltynä. Ilomantsissa oli kaksi pesintää. Toinen tuotti viidestä munasta viisi poikasta. Poikasten siipimitasta laskettu pesinnän aloitus eli muninta on alkanut noin 25. huhtikuuta. Poikaset rengastettiin 11. kesäkuuta. Toinen pesintä oli myös viisimunainen, mutta se ei tuottanut poikasia. Myös Rääkkylässä tavattiin tuhoutunut munapesä, jossa oli jäljellä vain siruja.

Polvijärven Varosen pesinnästä on Janne Leppäsen hyvä ja tarkka kuvaus. Ensimmäinen ääntelyhavainto kuultiin 9. maaliskuuta. Naaras oli tyhjässä pöntössä 9. huhtikuuta ja myös 16. päivä. Huhtikuun 25. päivä naaras oli pöntössä, mutta siirtyi vain reunalle, jolloin näkyi kolme munaa. Muninnan ajoitus voidaan ajoittaa tapahtuneen 21. huhtikuuta (munintaväli noin 48 h). Lopullinen munamäärä viisi todettiin 29.4. emoa

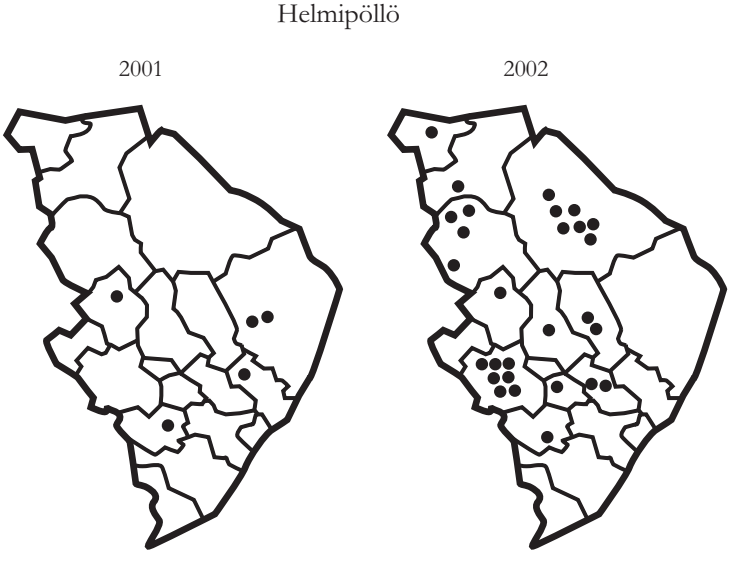

Helmipöllön pesintöjen alueellinen jakautuminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002.

kontrolloitaessa. Ensimmäisen poikasen kuoriutumispäivä on ilmeisesti 19. toukokuuta, jolloin emon alta kuului pientä vikinää (haudonta-aika vähintään 28 vrk). Kesäkuun 9. päivänä naaras ei ensimmäistä kertaa ollut pöntössä. Neljä poikasta rengastettiin. Viides poikanen kuollut oudosti poikueen keskeltä. Muut olivat virkeitä. Ensimmäistä kertaa pöntössä ei ollut saalisylijäämää. Poikanen nousi ensimmäisen kerran reiälle 16. kesäkuuta, jolloin pöntössä oli taas ylijäämänä kolme myyrää ja kaksi päästäistä. Pöntössä oli jäljellä kaksi nuorinta poikasta 21. kesäkuuta, joten noin 30 vuorokauden pesäpoikasaika toteutui odotusten mukaisesti. Kolme päivää myöhemmin pönttö oli tyhjä.

Tuupovaarassa olleessa pesässä neljästä munasta varttui neljä poikasta, jotka rengastettiin. Muninnan aloitus ajoittuu noin 25. huhtikuuta kuten em. Ilomantsin pesinnässäkin. Rengastettu naaras oli yli 3 kv-lintu.

Vuoden 2001 kolmen määritetyn pesinnän aloitusajankohta keskittyy muutaman päivän sisälle huhtikuun loppupuolelle. Mediaanipäiväksi tulee 24. huhtikuuta. Munamäärän keskiarvo oli 4,75 munaa ja rengastusikäisten poikasten keskiarvo 4,67 poikasta. Kaksi tuhoutunutta pesintää pudotti poikastuoton aloitettua pesintää kohden 2,8 poikaseen.

Vuonna 2002 ravintotilanteen parantuminen mahdollisti edellisvuotta suuremman helmipöllöjoukon pesimisen. Reviirimäärä oli 53 ja niiltä 28 varmistettua pesintää. Parhaita alueita olivat Liperi, Lieksa ja Juuka. Pesinnöistä kaksi todettiin palokärjen koloissa, yksi viirupöllön pöntössä, yksi lehtopöllön pöntössä ja yksi pihapöntössä.

Pesintöjen aloitusajankohta vaihteli melkoisesti. Ääripäät olivat 21. maaliskuuta ja 15. toukokuuta eli lähes kaksi kuukautta. Tarkempi jaottelu pesinnän aloituksista on esitetty kuvassa 1. Pesinnän aloituksen mediaanipäiväksi tulee 27. huhtikuuta.

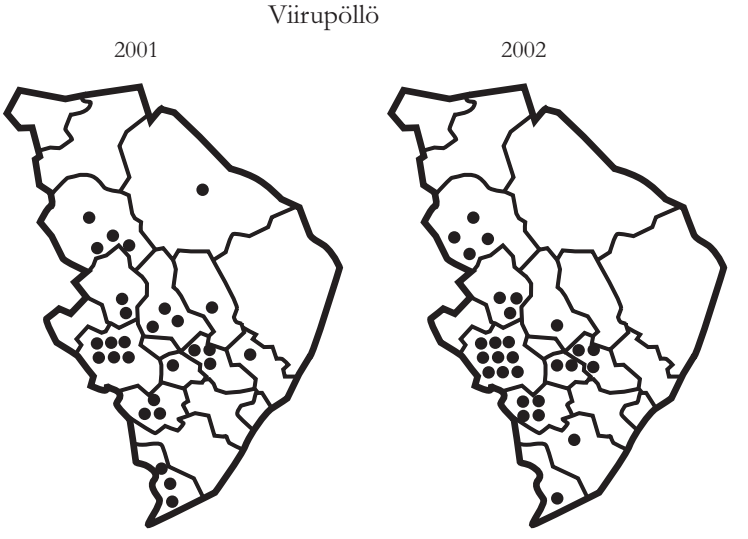

Viirupöllön pesintöjen alueellinen jakautuminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002.

Vuoden 2002 munamäärän keskiarvo oli edellisvuotta parempi eli 5,23 munaa. Kuoriutuneita poikasia oli keskimäärin 4,50 ja rengastusikäisiä poikasia 3,87 poikasta.. Luvuista näkee, että pesinnöissä jäi kuoriutumattomia munia ja lisäksi pesäpoikasaikana merkittävä osa poikasista menehtyi. Kun lisäksi viisi pesintää tuhoutui munavaiheessa ja kaksi poikasvaiheessa, jäi poikastuotto pesintää kohden edellisvuoden tasolle eli 2,5 poikaseen. Kolmen pesinnän kohdalla oli esitetty epäilys näädän aiheuttamasta tuhosta.

Pesintöjen munamääräjakauma muodostui seuraavaksi: kolme munaa 2 kpl (12 %), viisi munaa 9 kpl (53 %), kuusi munaa 4 kpl (24 %)ja seitsemän munaa 2 kpl (12 %). Seitsenmunaiset pesinnät olivat Juuassa ja Liperissä. Juuassa pesintä tuotti viisi poikasta ja Liperissä seitsemän poikasta. Liperin pesinnän naaras oli toisen kalenterivuoden lintu (2kv).

Poikuekoot rengastusvaiheessa olivat seuraavat: kaksi poikasta 3 kpl (19 %), kolme poikasta 3 kpl (19 %), neljä poikasta 5 kpl (31 %), viisi poikasta 4 kpl (25 %) ja seitsemän poikasta 1 kpl (6 %).

Helmipöllön poikasia rengastettiin vuonna 2002 kaikkiaan 62 ja lisäksi 12 naarasta. Lisäksi kontrolleja naaraista saatiin kaksi. Polvijärvellä Janne Leppäsen kontrolloima naaras oli rengastettu eteläisessä Suomessa. Kiihtelysvaarassa Pia Rännäsen kontrolloima naaras oli rengastettu myös Kiihtelysvaarassa Toni Hyttisen toimesta vuonna 1997 pesivänä naaraana, joten ikää oli jo yli 5 vuotta. Vuoden 2003 puolella naaraan tarina päättyi kissan toimesta Pyhäselän Hammaslahdessa.

Viirupöllö *Strix uralensis*

Vuoden 2001 heikosta ravintotilanteesta huolimatta viirupöllöillä oli kohtalaisia pesimishaluja. Ilmiö

oli havaittavissa myös muualla valtakunnassa (Hannula ym. 2001). Viirupöllö oli pesinnöissä selvä maakunnan ykkönen. Reviirejä ilmoitettiin 32 ja niiltä 29 pesintää (37/12). Valitettavasti kymmenen pesinnän lopputulos jäi selvittämättä, joten pesintätuloksen laskenta perustuu 19 pesinnän tuloksiin.

Kaksimunaisia pesiä oli 6 kpl (35 %), kolmimunaisia 8 kpl (47 %) ja neljämunaisia 3 kpl (18 %). Nelimunaiset pesinnät olivat Enossa, Liperissä ja Polvijärvellä. Munamäärän keskiarvoksi muodostuu 2,82 munaa, mikä on heikohkolle ravintovuodelle hyvä lukema. Kuoriutuminenkin sujui hyvin eikä kuoriutumattomia munia havaittu.

Rengastusikäisiä poikasia pesyeissä oli seuraavasti: yksi poikanen 2 kpl (13 %), kaksi poikasta 3 kpl (19 %), kolme poikasta 9 kpl (56 %) ja neljä poikasta 2 kpl (13 %). Näistä luvuista laskettu poikuekoko oli 2,68 poikasta. Kolme pesintää tuhoutui munavaiheeseen, joiden joukossa oli em. Enon nelimunainen pesintä. Yksi tuhoutumisista johtui pesäpöntön pohjan putoamisesta.

Hylätty viirupöllön munapesä. © *Hannu Lehtoranta*

Aloitettua pesintää kohden laskettu poikastuotto oli 2,26, mitä on pidettävä kohtuullisen hyvänä lukuna. Koko Suomessa tuotosluku oli 2 poikasta (Hannula ym. 2001).

Pesinnän ajoittuminen oli mielenkiintoinen. Kun vähäiset helmipöllöt aloittivat pesintöjään huhtikuun lopulla, niin viirupöllöt keskittivät aloitukset kuun alkuun. Ääripäivät olivat 4. ja 15. huhtikuuta, jotka molemmat olivat Polvijärvellä. Mediaanipäiväksi tulee 7. huhtikuuta.

Viirupöllön poikasia rengastettiin vuonna 2001 kaikkiaan 46 ja naaraita 5. Naaraita kontrolloitiin myös 5 (11+1+4).

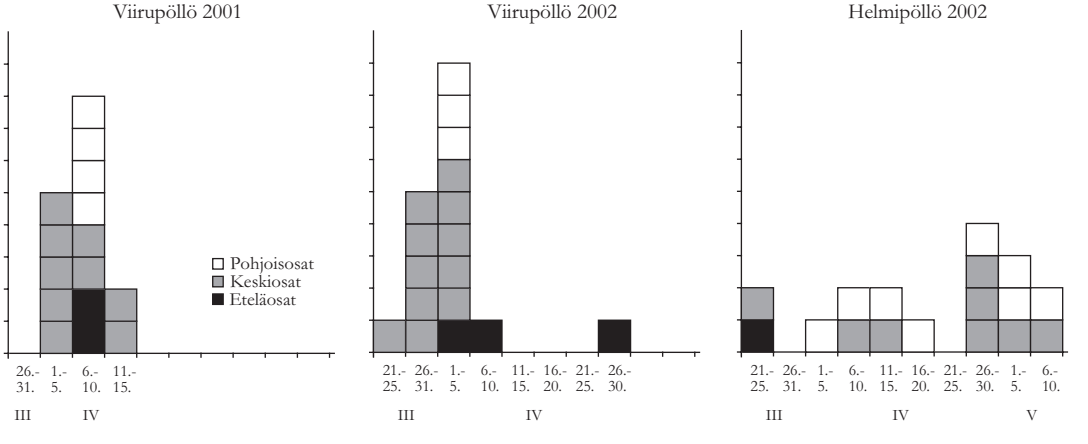

Viirupöllön (v. 2001 ja 2002) ja helmipöllön (2002) pesintöjen ajoittuminen viiden päivän jaksoissa. Pylväikkö kuvaa ensimmäisen munan munimisajankohtaa (tarkkuus +/- 3 vrk).

Ravintotilanne näytti paranevan **vuonna 2002**, mutta viirupöllön pesintämäärissä ja -tuloksissa ei tapahtunut odotettua kohentumista. Reviirejä kertyi kaikkiaan 53 ja niiltä 29 varmistettua pesintää. Edellisvuoteen verrattuna kohentui siten vain reviirien määrä, joka saattaa johtua aktiivisemmasta pöllökuuntelusta.

Kaksimunaisia pesiä oli 4 kpl (21 %), kolmemunaisia 12 kpl (63 %), neljämunaisia 2 kpl (11 %) ja viisimunaisia 1 kpl (5 %). Viisimunainen pesintä oli Polvijärvellä ja nelimunaiset Liperissä. Munamäärän keskiarvo oli 3,00 munaa eli hieman edellisvuotta parempi.

Muutamissa kolmimunaisissa pesissä jäi yksi munista kuoriutumatta. Rengastusikäisten poikueiden jakauma oli seuraava: yksi poikanen 1 kpl (5 %), kaksi poikasta 8 kpl (42 %), kolme poikasta 9 kpl (16 %) ja viisi poikasta 1 kpl (5 %). Poikuekoon keskiarvo oli 2,57 poikasta.

Kaikkiaan viisi pesintää tuhoutui munavaiheessa, joukossa molemmat Liperin nelimunaiset pesinnät. Poikastuotoksi aloitettua pesintää kohden muodostui vain 2,04 poikasta eli selvästi vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Pesinnän aloituksissa oli edellisvuodesta poiketen yli kuukauden haarukka. Ääripäivät olivat 25. maaliskuuta ja 29. huhtikuuta. Lähes kaikki aloittivat maalis-huhtikuun vaihteessa. Ainoa myöhästelijä oli Rääkkylässä pesinyt pari. Mediaanipäiväksi tulee aprillipäivä 1.4.

Vuonna 2002 pönttöjen lisäksi todettiin kaksi pesintää risupesissä. Liperissä pesintä tuhoutui munavaiheessa, mutta Rääkkylän pesintä tuotti kolme poikasta.

Viirupöllön poikasia rengastettiin vuonna 2002 yhteensä 46 ja naaraita yksi. Naaraita kontrolloitiin 12.

Lehtopöllö *Strix aluco*

Vuonna 2001 ravintopula vaivasi lehtopöllönkin pesimistä. Viimeiset viisi vuotta ovat olleet huonoja maakunnan lehtopöllöille. Vuonna 2001 lukemat huononivat vielä edel-

Viirupöllön ”lähes” luonnonkolo. © *Hannu Lehtoranta*

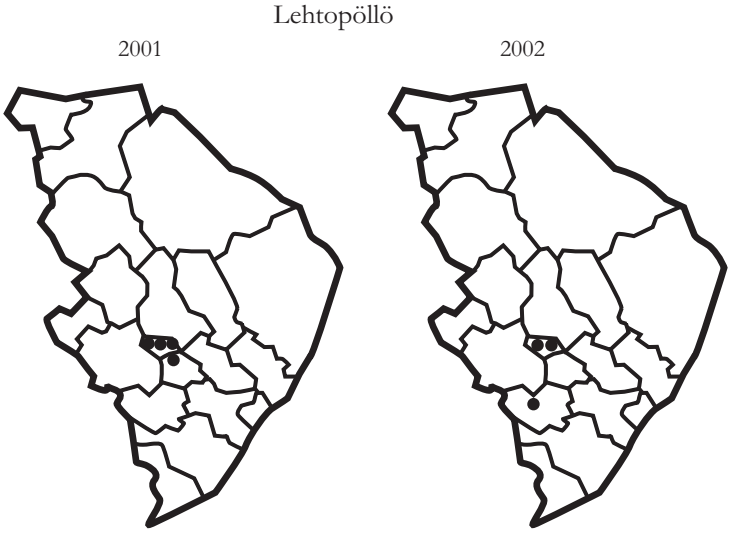

Lehtopöllön pesintöjen alueellinen jakautuminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002.

lisvuosistakin. Kaikkiaan reviirejä oli vain 9 ja niiltä ainoastaan 4 pesintää (14/3).

Poikasia tuotti vain kaksi pesintää Joensuussa ja yksi Pyhäselässä. Joensuun toisessa pesinnässä neljästä munasta kuoriutui ja varttui kolme poikasta, jotka rengastettiin. Muninta on alkanut noin 7. huhtikuuta. Toinen Joensuun pesintä oli havainto maastopoikueesta, jossa oli ainakin kaksi poikasta. Kolmas Joensuun pesintä tuhoutui munavaiheessa.

Pyhäselän pesinnässä oli myös neljä munaa, joista kolme kuoriutui ja varttui lentopoikasiksi. Nämäkin poikaset rengastettiin. Pesintä oli aloitettu hieman Joensuuta myöhemmin eli noin 17. huhtikuuta.

Vuoden 2001 muut reviirit olivat Enossa, Kontiolahdessa, Lieksassa, Rääkkylässä ja Värtsilässä.

Pesintöjen osalta **vuosi 2002** sujui lehtopöllöltä vielä edellistä vuotta huonommin. Reviirejä löytyi 11 ja niiltä pesintöjä varmistui vain 3 pesintää. Joensuu pysyi lehtopöllöjen parhaana tukikohtana. Toisessa pesinnässä 6 munaa tuotti 3 lentopoikasta. Muninta voidaan siipimitan perusteella arvioida alkaneen noin 5. huhtikuuta. Toinen Joensuun pesintä tuotti 2 poikasta. Pesinnän alkua ei voi kovin tarkasti määrittää siipimitan puuttumisen vuoksi. Suunnilleen pesinnän aloitus ajoittuu hieman huhtikuun puolivälin jälkeen. Kaikki Joensuun poikaset rengastettiin. Mainittakoon, että toisen poikueen rengastaneella Kimmo Koskelalla säilyi noiden rengastusten avulla lähes kolmenkymmenen vuoden katkeamaton ketju lehtopöllörengastuksia.

Vuoden 2002 kolmas varmistettu pesintä oli Rääkkylässä havaittu neljän maastopoikasen poikue.

Muut lehtopöllöreviirit löytyivät Enosta, Joensuusta, Lieksasta, Liperistä, Rääkkylästä, Tohmajärveltä ja Värtsilästä.

Lapinpöllö *Strix nebulosa*

Vuoden 2001 lapinpöllöjen tarina on lähes yhtä ohut teos kuin kirja ruotsalaisista sotasankareista. Kesä- ja heinäkuulta on vain tapaamishavainnot Enosta ja Kiihtelysvaarasta. Myös koko Suomen tilastoissa vuosi 2001 kirjautui yli kaksikymmenvuotisen seurannan pohjanoteeraukseksi neljällä pesinnällä (Hannula ym. 2001).

Vuoden 2002 tilastot olivat jo hieman valoisammat, vaikka mistään hyvästä lapparivuodesta ei todellakaan voida puhua. Vuoden saldona oli 8 reviiriä ja niiltä 4 varmistettua pesintää. Koko Suomen aineistossakaan ei ollut kuin 27 pesintää (Björklund ym. 2002).

Kesälahden Varmonniemessä tavattiin ainakin yksi maastopoikanen, mutta paikkaa ei varusteiden puuttuessa rohjettu tutkia sen enempää. Liperin ilmeisen hyvä myyrätilanne oli houkutellut alueelle yli puolet havaituista reviireistä. Neljän reviirin lisäksi havaittiin pesintä pökkelössä. Kolmen munan pesyeestä kuoriutuivat kaikki, mutta rengastusikään varttui vain kaksi poikasta, jotka rengastettiin 18. kesäkuuta.

Polvijärvellä lapinpöllö pesi hiirihaukan pesässä. Siellä pesinnän tunnusluvut olivat samat kuin Liperissä eli kolmesta munasta kuoriutuivat kaikki, mutta kaksi poikasta varttui maailmalle. Siellä poikaset rengastettiin 17. kesäkuuta.

Kontiolahdessa havaittiin kolme maastopoikasta. Hieman myöhemmin lähistöltä 6-tieltä löytyi emolintu kuolleena. Lintu oli melko varmasti törmännyt autoon. Jonkin ajan päästä tästä löytyi lähistöllä olevan talon läheltä kuollut maastopoikanen, jonka mahdollinen kuolinsyy oli nälkiintyminen. Muiden poikasten kohtalosta ei ole selvyyttä.

Lapinpöllöjä tavattiin maaliskuun ja huhtikuun puolivälin välisenä aikana kaikkiaan kahdeksassa paikassa. Kesäkuullakin havaintoja tehtiin viidestä yksilöstä ja heinäkuulta yhdestä

yksilöstä. Elokuun havaintoja kertyi kolme. Nämä kaikki on jätetty ilman reviiristatusta pelkiksi tapaamishavainnoiksi.

Hiiripöllö *Surnia ulula*

Heikkojen myyrävuosien dokumenttina hiiripöllöt pysyttelivät poissa Pohjois-Karjalasta. Vuonna 2002 tehtiin havainto saalistelevasta linnusta Enossa 12. toukokuuta.

Huuhkaja *Bubo bubo*

Vaikka huuhkajan pesintä ei ole yhtä paljon riippuvainen pienistä myyristä kuin muilla pöllöillä, huuhkaja oli solidaarinen muiden vaisulle pesinnälle. **Vuonna 2001** Pohjois-Karjalassa todettiin 11 reviiriä ja niiltä vain 3 pesintää. Koko Suomessakin jäätiin koko seurantajakson toiseksi huonoimpaan tulokseen (Hannula ym. 2001). Valtakunnallisessa tilastossa alkaa jo näkyä kaatopaikkaverkoston harveneminen.

Lapinpöllön poikanen. © *Hannu Lehtoranta*

Pohjois-Karjalassa saatiin pesinnät varmistettua vain Lieksan ja Outokummun kaatopaikkojen huuhkajapareilta. Lieksassa rengastettiin kolme poikasta 29.5. ja Outokummussa samoin kolme poikasta 27.5. Nurmeksen kaatopaikan huuhkaja mahdollisesti pesi, mutta kontaktia pesään tai poikasin ei kuitenkaan saatu. Juuassa pesintä tuhoutui munavaiheessa. Emo hautoi munaa vielä kesäkuussa.

Vuoden 2001 huutelureviirejä todettiin Juuassa (2), Kiihtelysvaarassa, Liperissä, Nurmeksessa, Outokummussa ja Polvijärvellä.

Vuonna 2002 päästiin huuhkajankin kohdalla jo hieman normaalimpiin lukuihin. Reviirejä todettiin 15 ja niiltä 6 varmistettua pesintää (15/3). Enimmillään huuhkajareviirejä Pohjois-Karjalassa on todettu 23 vuonna 1999.

Juuassa todetussa pesinnässä poikasia oli kaksi. Lieksan kaatopaikka tuotti kolme poikasta. Nurmeksen kaatopaikan rottia riitti neljän poikasen tuottamiseen. Neljän poikasen poikue oli yksi Suomen seitsemästä nelosista (Björklund ym. 2002). Outokummun kaatopaikka tuotti kolme poikasta. Poikasten siipimittoja tarkastellessa näkyy selvästi kolmen kaatopaikkapesinnän selvä aikaisuus verrattuna luonnonvaraiseen Juuan

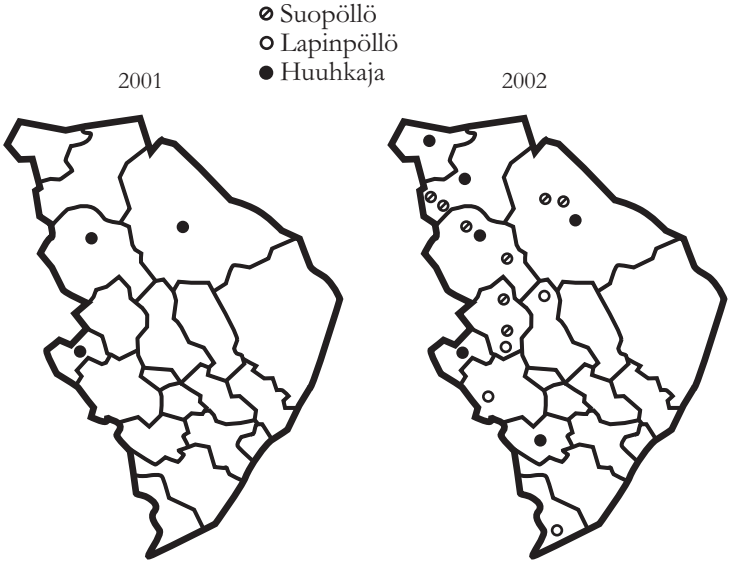

Suopöllön, lapinpöllön ja huuhkajan pesintöjen alueellinen jakautuminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002.

pesintään. Ero on suuruusluokaltaan kymmenkunta päivää.

Valtimolla pesintätulos jäi hieman epäselväksi. Muutaman metrin päässä pesästä löytyi melko kookas kuollut poikanen. Mahdollisiin muihin poikasiin ei saatu kontaktia.

Rääkkylän pesintä tuhoutui jo munavaiheeseen. Pesälle oli vahingossa satuttu haudontavaiheessa toukokuussa. Huuhkajan arkuuden todisteeksi pesintä keskeytyi ja kolme munaa hylättiin.
Kaikki 12 poikasta rengastettiin. Vuoden 2002 reviirit todettiin Enossa, Kesälahdella, Kontiolahdella, Juuassa (2), Polvijärvellä, Liperissä (2) ja Tuupovaarassa.

Varpuspöllö *Glaucidium passerinum*

Pikkupöllölle kelpaa ravintona niin pikkunisäkkäät kuin pikkulinnutkin. Myyräkato **vuonna 2001** tuntui kuitenkin laittaneen varpuspöllöt hiljaisiksi tai evakkoon. Harrastajien saaliiksi jäi vain kolme reviiriksi tulkittavaa havaintoa (10/2). Reviirit olivat Kontiolahdessa, Lieksassa ja Liperissä.

Vuosi 2002 ei tuonut kovin suurta kohennusta varpuspöllöhavaintoihin. Reviirien määrä sentään kolminkertaistui yhdeksään, mutta vieläkään ei saatu yhtään varmistettua pesintää. Reviiripaikkakuntia olivat Juuka, Kitee, Kontiolahti, Liperi (4), Pyhäselkä ja Rääkkylä.

Suopöllö *Asio flammeus*

Kuten heikkona myyrävuonna odottaa sopiikin, ei suopöllöjä paljonkaan Pohjois-Karjalan maisemissa näkynyt **vuonna 2001**. Reviireiksi kirjautui kymmenen havaintopaikkaa, mutta yhtään pesintää ei todettu (8/1).

Reviirikuntia olivat Joensuu, Kesälahti, Kontiolahti (2), Lieksa (2), Polvijärvi ja Värtsilä (3).

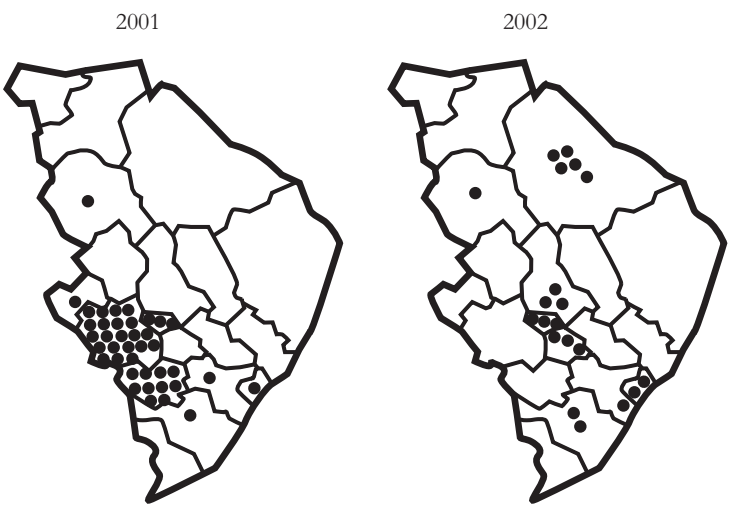

Sarvipöllön pesintöjen alueellinen jakautuminen Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 ja 2002.

Vuoden 2002 parantuneet ruokamaat palauttivat myös suopöllöt Pohjois-Karjalaan. Reviirimäärässä päästiin 29 paikkaan ja niiltä löytyi mukavasti 8 varmistettua pesintää.

Todisteeksi Polvijärven myyräkantojen noususta siellä tehtiin kaksi pesälöytöä. Toinen pesä löytyi raivattaessa vanhaa peltoheittoa. Maallikkohavainnoijat totesivat kahdeksan munaa, jotka kaikki kuoriutuivat poikasiksi. Muilta osin pesinnän vaiheet jäivät tuntemattomiksi, koska tieto rengastajille tuli liian myöhään. Toisessa pesinnässä todettiin seitsemän poikasta. Niistä kehittyi kuusi rengastuskelpoista poikasta.

Myös Juukaan ja Nurmekseen suopöllöt olivat palanneet. Nurmeksessa havaittiin kaksi maastopoikuetta, joista poikasmäärä jäi kuitenkin arvoitukseksi. Juuassa oli rantaluhdalla viisimunainen pesä, jossa kuoriutuminen oli käynnissä 27. toukokuuta. Pesässä oli tuolloin 3 poikasta ja kaksi munaa. Poikasia kehittyi kaikkiaan neljä, joista kaksi sai renkaan jalkaansa. Toinen juukalainen pesintä oli ns. vakiopaikalla hylätyllä peltoalueella. Paikalta saatiin rengastettua yksi maastopoikanen.

Myös Lieksa pääsi kahteen varmistettuun pesintään. Molemmat havainnot koskivat maastopoikueita, joiden poikasmäärää ei tiedetä. Lieksassa todettiin lisäksi 11 reviiriä. Muita reviiripaikkakuntia olivat Juuka, Polvijärvi ja Rääkkylä.

Sarvipöllö *Asio otus*

Vähissä olivat **vuoden 2001** sarvipöllötkin. Reviirejä oli 13 ja kaikkiaan 7 varmistettua pesintää, jotka kaikki olivat havaintoja maastopoikueista (42/33). Poikuehavaintoja tehtiin Joensuussa kolme. Kaikissa niissä kuultiin vähintään kahden poikasen kerjuuääntä. Juuan poikueessa oli

Taulukko 4. Pöllörengastukset Pohjois-Karjalassa vuosina 2001 (ylempi luku) ja 2002 (alempi luku). Luvut vasemmalta oikealle: poikasrengastukset+naarasrengastukset+naaraskontrollit.

	huuhkaja	viirupöllö	lehtopöllö	lapinpöllö	helmipöllö	sarvipöllö	suopöllö
Günther Olli		3+0+1			9+1+1		
		5+0+1					
Huuskonen Hannu		10+1+0					
		10+0+3			9+0+0		
Kirjavainen Harri	6+0+0					2+0+0	
	9+0+0					20+0+0	
Koskela Kimmo			3+0+0				
			2+0+0				
Lappi Esko		1+0+1					
					7+4+0		
Lehtoranta Hannu		9+1+0			4+0+1	2+0+0	
		9+0+0			14+1+0		3+0+0
Leppänen Janne							
					4+0+1		
Miettinen Juha		23+3+3	3+0+0				
	1+0+0	20+0+8	3+0+1	4+0+0	23+6+0		14+0+0
Rännänen Pia							
		2+1+0			5+2+1		
Yhteensä v.2001	6+0+0	46+5+5	6+0+0	–	13+1+2	4+0+0	–
Yhteensä v.2002	10+0+0	46+1+12	5+0+1	4+0+0	62+13+2	20+0+0	17+0+0

kolme maastopoikasta. Kiteellä äänteleviä poikasia oli vähintään yksi, Tohmajärvellä vähintään kaksi ja Värtsilässä vähintään kolme. Keskiarvoksi tulee (minimi) 2,1 poikasta.

Vuonna 2002 sarvipöllöt löysivät muutolta palattuaan Pohjois-Karjalan kohentuneet myyräalueet. Reviirimäärä oli 61 ja niiltä löytyi yhteensä 51 maastopoikuetta. Näillä luvuilla sarvipöllö oli vuoden 2002 runsaslukuisin pöllöpesijä Pohjois-Karjalassa. Lisäksi havainnoijat ilmoittivat yli 20 pelkiksi tapaamisiksi tulkittua havaintoa.

Liperin peltoalueet ja niiden nousussa olleet myyräkannat vetivät parhaiten pesiviä sarvipöllöjä. Liperistä havainnoitiin lähes puolet maakunnan sarvipöllöpoikueista. Myös Rääkkylässä oli hyvin sarvipöllöjä. Heikoin tilanne oli maakunnan pohjoisosissa Lieksaa lukuun ottamatta. Polvijärveltä havaintoja ei juurikaan kertynyt, mikä oli alueen myyräkantoihin nähden hieman yllättävää.

Havainnot koskivat maastopoikueita. Ilmoitetut poikasmäärät ovat tietenkin minimiarvioita, koska välttämättä koko poikue ei ole havaintohetkellä äänessä. Poikueiden kokojakauma oli seuraava: vähintään yksi poikanen 13 kpl, vähintään kaksi poikasta 16 kpl, vähintään kolme poikasta 17 kpl ja vähintään neljä poikasta 5 kpl. Neljän poikasen havaintopaikkakuntia olivat Joensuu, Rääkkylä (2), Pyhäselkä ja Värtsilä. Poikuekoon keskiarvo oli hieman edellisvuotta suurempi eli 2,3 poikasta.

Lopuksi

Petolintukatsausten julkaisussa pääsi syntymään turhan pitkä viive. Syy on kirjoittajan aikaansaamattomuus, joten siitä harrastajille nöyrä anteeksipyyntö. Välittömästi aloitan vuoden 2003 aineiston käsittelyn, joten nyt on syytä palauttaa viimeisetkin menneen kesän havainnot. Metsissä alkaa jo olla vipinää pöllöjen valmistautuessa vuoden 2004 aineiston tuottamiseen. Olkaapa aktiivisia. Muistakaa havaintoja ilmoittaessanne, että yksityiskohdista on tutkimukselle suuri apu. Yhtenä toiveena on pöllöretkien ja pesäpaikkatarkastusten ilmoittelu kunnittain. Samalla muistutan yhdistyksen ylläpitämän petolintujen pesäpaikkarekisterin tärkeydestä. Lisätietoja ja pesänumeroita voi tiedustella allekirjoittaneelta.

Hannu Lehtoranta
Eevalantie 6 D 14 83900 Juuka
013-472030 0500-186607
hannu.lehtoranta@oyk.fi

Kirjallisuus

Björklund H. ym. 2003. Petolintuvuosi 2002. Linnut vuosikirja 2002: 28–41.

Hannula H. ym. 2002. Petolintuvuosi 2001. Linnut vuosikirja 2001: 15–26.

Lehtoranta H. 2001. Pöllöjen pesintä P-K:ssa 2000. Siipirikko 2001: 26–29.

Lehtoranta H. 1998. Pöllöjen pesintä P-K:ssa 1997. Siipirikko 1998: 14–18.

Harvalukuisten talvilajien esiintymisestä Pohjois-Karjalassa

Ari Latja

Tammikuisessa tapaamisessa Noljakan metsässä kertoi Pentti Zetterberg toiveestaan saada yksiin kansiin havainnot Pohjois-Karjalassa talvisin harvalukuisina tai harvinaisina tavatuista lajeista. Näin olisi johonkin lajiin törmätessään helppo tarkistaa, onko siitä aikaisempia ja jos, niin kuin monta talvihavaintoa. Keskustelun innoittajana oli Joensuussa samaan aikaan oleskeleva tunturikiuru ja pohdinta oliko lajia aikaisemmin tavattu talviaikaan (arkistoja kaivelemalla selvisi, että oli). Vinosti katsoen Zerru vihjaisi, että olisi mukava, jos joku innostuisi ajatuksesta. Yllytyshulluna minähän innostuin jo seuraavalla viikolla kokoamaan eri lähteistä näitä havaintoja.

Lähtökohtana ovat siis Pohjois-Karjalassa talviaikaan 1.12.–15.3. tavatut lajit. Lajit valitsin omavaltaisesti lähinnä siltä pohjalta, että lajia ei tavata talvisin Pohjois-Karjalassa läheskään joka vuosi. Näin ulkopuolelle jäivät mm. lähes jokatalviset telkkä, isokoskelo, harmaalokki, kottarainen ja peippo.

Ulkopuolelle jätin myös selvät varhaiset muuttohavainnot keväältä. Lähteinä käytin Siipirikon talvilintuja harvinaisuuskatsauksia sekä yhdistyksen sähköpostilistaa tuoreimpien, vielä julkaisemattomien havaintojen osalta. Otin mukaan myös ARK:n ja RK:n jo hyväksymät, mutta vielä julkaisemattomat havainnot (RK:n osalta internet, ARK:n osalta PZ suull. ilm.). Suurin osa havainnoista on 1970-luvulta eteenpäin, mutta mukana on joitakin vanhempiakin havaintoja varsinkin harvinaisemmista lajeista.

Mukaan seuloutui 56 lajia, joista valtaosa vesilintuja (24 lajia mukaan lukien merimetso, kuikat, uikut, nokikana ja kiislat) tai varpuslintuja (17 lajia). Suurin osa havainnoista koskee syksyllä viivyttelemään jääneitä lähinnä joulukuussa tavattuja lintuja, mutta mukana on paljon myöskin talvehtimisessa onnistuneita tai sitä yrittäneitä.

Ainoa selvä trendi, joka havainnoissa on nähtävissä, on talvisten vesilintuhavaintojen lisääntyminen. 1980-luvun talvilta on mukana 26 erillistä havaintoa tässä mukana olevista vesilinnuista, 1990-luvulla määrä oli 69 havaintoa ja 2000-luvun neljänä ensimmäisenä talvena havaintoja on tehty jo 43.

Onko talvisten vesilintuhavaintojen lisääntymiseen osaltaan syynä kasvihuoneilmiön aiheuttama talvien lauhtuminen on vaikea sanoa, mutta sitä sopii ainakin epäillä. Osasyynä sen sijaan varmasti on lisääntynyt lintuharrastus ja havainnointiaktiivisuus: talvinen retkeily on lisääntynyt ja vesilintuja on ruvettu entistä ahkerammin etsimään talvisista sulista. Vesilintuhavainnot keskittyvät perin-

teisesti kolmeen paikkaan, jotka ovat Joe Pielisjoki Iiksenjoen suun sulalta Kaupunginkoskiin, Enon sulat Ahveniselta Alusvedelle ja myös sulana pysyvä Lip Taipaleenjoki.

Lajikohtainen katsaus

Tundrahanhi *Anser albifrons*
Yllättävä talvihavainto: 10.12.1996 Kit Ätäskö 1 kanadanhanhiparvessa.

Kanadanhanhi *Branta canadensis*
Jäänyt parina vuonna suurin joukoin Kiteelle joulukuun alkuun asti: 10.12.1996 Kit Ätäskö 35, 1.12.2003 Kit Päätyenlahti 3, 5.12.2003 Kit Puhos peräti 80 p ja 6.12.2003 Kit Pitkäjärvi 3.

Haapana *Anas penelope*
Kaksi havaintoa ainakin keskitalvelle selviytyneestä haapanasta: 15.1.1978 asti Out Jokipohja ♂ sekä 8.12.1988 ja 12.2.1989 Lip Taipaleenjoki Siikakoski ♀-puk. Lisäksi muutama joulukuinen viivyttelijä: 1.12.1991 Joe Varaslampi 1, 27.12.1993 asti Joe Karsikko 1, 2.12.2000 Lip Viinijärvi Taipaleenjoki 1 ja 6.12.2003 Kit Pitkäjärvi 1.

Tavi *Anas crecca*
Haapanan tavoin pari havaintoa keskitalvelta: 15.1.1978 asti Out Jokipohja 3 ♀-puk yo. haapanakoiraan kanssa samassa sulassa ja 19.2.1996 Lip Viinijärvi Taipaleenjoki ♀-puk. Muut havainnot joulukuulta: 18.12.1986 huonokuntoinen yksilö toimitettu yliopistolle, kuoli, löytöpaikka tuntematon, 19.12.1986 Joe Onttola 1 kuollut, 3.12.1991 Kon Pitkäranta 1, 18.12.1999 Eno Uimaharju 1 ja 31.12.2000 Eno Uimaharju 1.

Lapasorsa *Anas clypeata*
Erittäin harvinainen talvivieras, ainoa havainto 1.12.1989 Kon Puntarikoski ♀-puk.

Punasotka *Aythya ferina*
Harvinainen talvivieras, vain kolme talvihavaintoa: 12.12.1995 Joe Karsikko ♀-puk, 7.–11.12.1996 Kit Hyypii 6 sekä ainoa keskitalven havainto 15.1.1998 Eno Ahveninen ja 18.1.1998 Eno Uimaharju ♂.

Tukkasotka *Aythya fuligula*
Vähän punasotkaa yleisempi talvivieras, kaikki havainnot koskevat kuitenkin joulukuun alun viivyttelijöitä: 1.12.1986 Lie Pokronlampi 8, 4.12.1987 Joe Kaupunginkosket ♀-puk, 3.12.1991 Kon Pitkäranta 1, 1.12.1996 Kit Kiteenlahti 1, 1.–10.12.1996 Kit Kiteenjärvi 2 ♂ ja 1.–20.12.2000 Joe Höytiäisen kanava ♀-puk.

Lapasotka *Aythya marila*
Tukkasotkan tavoin muutamia havaintoja joulukuun alun viivyttelijöistä: 1.12.1998 Eno Alusvesi ♀-puk, 5.12.1999 Eno Ahveninen 2, 28.11.–20.12.2000 Joe Höytiäisen kanava ♀-puk ja 5.12.2000 Eno Ahveninen 2.

Haahka-laji *Somateria* sp.
5.12.1991 muutti Rää Vuoniemessä naaraspukuinen haahkalintu, havaitsijoiden mukaan todennäköinen kyhmyhaahka.

Allihaahka *Polysticta stelleri*
Allihaahkasta on runsaammin havaintoja kuin muista tähän juttuun sisällyttämistäni lajeista, mutta otin sen mukaan lajin mielenkiintoisuuden vuoksi. Sen ”syysmuuttohan” Suomen yli tapahtuu joulu-tammikuussa, kun Vienanmeren jäätyminen ajaa linnut liikkeelle Suomen yli kohti Itämerta. Vaikka linnut etsiytyvät sulapaikkoihin lepäilemään, ne eivät viivyttele. Vain kerran sama lintu on havaittu perättäisinä päivinä, muuten linnut ovat jatkaneet ilmeisesti seuraavana yönä matkaansa. Näin suuri osa nopean levähdyksen tekevistä allihaahkoista jää varmaan kokonaan havaitsematta. Valtaosa havainnoista on tehty 1990-luvun alusta lähtien, ennen sitä on vain kolme havaintoa.

Kaikki havainnot: 30.1.1977 Eno Palovaara heikkokuntoinen ♀-puk,

Allihaahka on nykyisin lähes jokatalvinen vieras Pohjois-Karjalassa.
© *Jari Peltomäki/Finnature*

9.12.1978 Joe Kaupunginkoski ♀-puk, 2.12.1983 Joe Kaupunginkoski ♂, 8.1.1992 Joe Kaupunginkoski ♀-puk, 8.–9.1. 1992 Eno Ahveninen ♀-puk, 10.1.1992 Kit Puhos ♂, 11.1.1992 Joe Kaupunginkoski ♀-puk, 5.12.1993 Joe Karsikko ♂, 18.12.1993 Eno Uimaharju ♀-puk, 23.12.1993 Joe Karsikko ♂, 4.12.1994 Eno Uimaharju ♂ ja Lie Koriseva ♀-puk, 31.12.1995 Joe Kaupunginkoski ♂, 25.12.1997 Lip Viinijärvi Taipaleenjoki ♂, 13.12.2000 Joe Höytiäisen kanavan suisto 1, 11.12.2001 Lie keskusta Lieksanjoki ♀-puk, 12.12.2001 Vär Patsola ♀-puk jäänyt auton alle!, 17.12.2001 Lie Nurmijärvi Puuruunjoki ♀-puk ja 10.12.2002 Joe Kaupunginkoski ♀-puk. Kolme kertaa on havaittu suurempi parvi: 3.12.1999 Eno Paukkaja 2♂ 9♀, 12.12.2000 Out Vekarus peräti 40 p/kiert ja 11.12.2001 Joe Pielisjoki 5♂ 3♀.

Mustalintu *Melanitta nigra*
Pari havaintoa keskitalvelta: 3.1.1985 Eno Ahveninen ♀ jäätynyt räpylöistään kiinni ja 24.2.1994 Eno Uimaharju 2 ♀-puk. Muuten havainnot joulukuulta: 1.12.1991 Toh Onkamonjärvi 4 ja Pyh Karjakumpu 1, 5.12.1991 Rää Vuoniemi 3 m, 7.12.1996 Eno Ahveninen 1, 7.–10.12.1996 Kit Ätäskö ♀-puk, 8.12.1996 Toh Onkamonjärvi 1, 22.12.1996 Eno Ahveninen ♂, 16.12.2000 Toh Suuri Onkamonjärvi 1 sekä 2.12.2003 Eno Ahveninen 2.

Pilkkasiipi *Melanitta fusca*
Kaikki havainnot joulukuulta: 8.12.1981 Joe Hukanhauta huonokuntoinen yksilö löytynyt omakotitalon pihalta, 1.12.1991 Rää Vuoniemi 5 m/kiert, 3.12.1991 Eno Ahveninen 1, 10.12.1996 Kes Mäntyniemi 2, 5.12.1999 Kon Puntarikoski ♂ ja Eno Paukkaja 1, 21.12.1999 Pyh Haapalahti 1 heikkokuntoinen jäällä, toimitettiin hoitoon yliopistolle, 2.12.2000 Kes Mäntyniemi 1, 4.12.2000 Eno Paukkaja ♀-puk, 9.–10.12.2000 Lie Lieksanjoki satama ♂, 11.12.2001 Joe Kaupunginkoski 4 sekä 6.12.2003 Joe Marjala 1 ja Lip Kuorinka 1.

Alli *Clangula hyemalis*
Kaksi havaintoa keskitalvelta: 1.–13.2.1987 Eno Ahveninen 1 ja 30.12.1998 Eno Ahveninen 1. Muita joulukuun alun viivyttelijöitä: 2.12.1979 Rää Vuoniemi ♂♀, 6.12.1979 Rää Kivisalmi ♀-puk, 12.12.1979 Val kirkonkylä 1, 8.12.1986 Lip Kaskesniemi 1 kuollut, 1.–13.12.1987 Eno Ahveninen 1, 5.12.1991 Rää Vuoniemi ♂ m, 23.12.1993 Joe Karsikko 1, 1.–7.12.1996 Kit Hyypii 1, 7.12.1996 Eno Ahveninen 1, 8.12.1996 Toh Onkamonjärvi 1 ja 5.12.1999 Lip Kuorinka 4.

Uivelo *Mergus albellus*
Harvinainen talvivieras, viisi talvihavaintoa, ainakin kaksi onnistunutta talvehtimistakin: 5.2.1984 Eno Ahveninen ♀-puk, talvella 94/95 8.4. asti Lip Taipaleenjoki ♀-puk, 1.–7.12. 1996 Kit Kiteenjärvi ♀-puk, 7.12.1996 Eno Ahveninen ♀-puk sekä viimeisin tammikuulta ainakin maaliskuulle 2004 asti Joe Karsikko ♀-puk.

Tukkakoskelo *Mergus serrator*
Uivelon tapaan harvinainen talvivieras, neljä havaintoa, joista yksi tammikuulta: 6.12.1979 Rää Kivisalmi ♀-puk, 24.–25.12.1980 Eno Ahveninen 1, 5.1.1985 Eno Ahveninen ♀-puk ja 1.12.1991 Toh Onkamonjärvi ♂♀.

Kaakkuri *Gavia stellata*
Pari havaintoa keskitalvelta: 22.1.1996 Joe Karsikko ad tp ja 6.1.2000 Eno Uimaharju 2kv. Sen lisäksi useita havaintoja joulukuisista viivyttelijöistä: 1.12.1987 Eno Ahveninen 2, 8.12.1987 Lie Kokkojärvi 1 löytyi tienvarresta lumesta, vapautettiin Lie Lieksankoskeen 16.12.1987, 2.–16.12.2001 Eno Uimaharju 1kv ja 5.12.2003 Lip Heposelkä 1.

Vuonna 2000 ilmestyi 9.12. Eno Kyyrönlampeen pieneen sulaan 50 kaakkuria. Linnuille vietiin kaloja ja niille raivattiin jäähän ”kiitorata”, jota pitkin linnut vähitellen pääsivät nousemaan lammesta. Viimeiset 9 nähtiin sulassa 17.12. Lampi oli kokonaan jäässä 19.12. ja linnut kadonneet. Merkkejä menehtyneistä linnuista ei näkynyt.

Kuikka *Gavia arctica*
Kaakkurin tapaan useita havaintoja viivyttelijöistä joulukuulta: 1.12.1980 Lip Viinijärvi Taipaleenjoki jp, 6.12.1985 Lip Roukalahti 1 jäällä, 9.12.1986 Out Juojärvi 1 heikkokuntoinen hoitoon Heinolan lintutarhaan, 18.12.1991 Nur Jokikylä 1 kiinni ojarummusta, hoitoon Heinolan lintutarhaan, 7.12.1993 Joe Kaupunginkoski 1, 28.12.2000 Pyh Suhmura 1 jäällä, hoitoon yliopistolle, 2.12.2001 Eno Uimaharju ad sekä ilmeisesti sama 6.–8.12.2001 Kon Tervauuro 1 ja 16.12.2001 Eno Uimaharju 1kv.

Jääkuikka *Gavia adamsii*
Yksi havainto: 15.12.1965 Joe Herrasen pellot 1kv löydetty kuolleena. Lisäksi yksi talvihavainto jääkuikkalajista (*Gavia adamsii*/*immer*): 8.–9.1.1992 Eno Ahveninen 2kv.

Silkkiuikku *Podiceps cristatus*
Useita joulukuisia lintuja, joista monet ovat olleet heikkokuntoisia: 2.12.1979 Lip Viinijärvi 1 saatu kiinni lumihangesta, 9.12.1994 asti Joe Karsikko 1, 4.–6.12.1995 Joe Hasanniemi 1, 8.12.1996 asti Toh Onkamonjärvi 5, 19.12.1996 Lip Siikasalmi 1 kiinni jäältä, vapautettiin myöhemmin Vuokseen Imatralla, 6.–8.12.1998 Eno Ahveninen 1, 30.11.–15.12.2000 Joe Höytiäisen kanava ja Marjala 1, 1.12.2000 Kon Häikänniemi 1, 28.12.2000 Pyh Suhmura 1 jäällä, hoitoon yliopis-

Pikku-uikku. © *Roni Väisänen*

tolle sekä 7.–15.12.2003 Kon Häikänniemi 1–2. Viimeisin havainto ensimmäinen onnistunut talvehtiminen talvella 2003/04 Out Sysmäjärvi 1 hapettimen sulassa marraskuulta ainakin maaliskuulle.

Pikku-uikku *Tachybaptus ruficollis*
Ilmeisesti kaikki Pohjois-Karjalan havainnot ovat sulista loppusyksyltä kevääseen, lajin piilottelevat elintavat pitävät kesähavainnot vähissä. Talviaikaisia havaintoja kolme: 4.12.1977 Juu Vihtasuo 1 vioittunut lintu kiinni, menehtyi samana iltana, 27.11.–23.12.1994 Lip Viinijärvi 1 ja 2.12.2000–21.1.2001 Lip Viinijärvi 1.

Merimetso *Phalacrocorax carbo*
Lajin runsastumisen myötä Itämerellä ovat Pohjois-Karjalankin talvihavainnotkin lisääntyneet 1990-luvulta lähtien. Kaikki havainnot: 13.2.1980 Lie Rauhala 1, 22.12.1986 Nur Kuokanvaara 1 kuollut kuusen alla, asustellut paikalla pitempään ennen löytymistään, 28.12.1991 Joe Kaupunginkoski 1, 20.1.–19.2.1995 Joe Kaupunginkoski 1, 3.12.1997 Eno Luhtapohja 1, 19.12.1997 Joe Kaupunginkoski 2 ja Karsikko 2, 20.12.1997 Eno Uimaharju 3 ja Joe Karsikko 1 (samat kuin ed.), Joensuuhun jäänyt löytyi 22.12. löytyi kuolleena, 25.–31.12.1998 Eno Ahveninen juv, 5.12.1999 Pol Höytiäinen 1, 31.12.1999 Kon Kontioniemi 1, 5.12.2001 Kon Häikänniemi 3, 22.–25.12.2001 Joe Kaupunginkoski 1, heikkokuntoinen lintu otettiin joulupäivänä kiinni ja vietiin hoitoon, menehtyi kuitenkin seuraavana yönä, sekä 5.12.2003 Lip Heposelkä 1 ja Joe Vehkaniemi 1.

Merikotka *Haliaetus albicilla*
Muutamia havaintoja aivan keskitalveltakin: 11.1.1985 Joe Kontiosuo 1, 20.1.–12.2.1995 Toh Uusi-Värtsilä 1 haaskalla, 5.1.2002 Vär Sääperi ad kiert sekä viimeisin 23.2.2004 lähtien ainakin viikon Joe Kontiosuon kaatopaikka juv p. Muuten myöhäisiä kiertelijöitä joulukuulta: 25.12.1977 Kit Kantosyrjä ad m, 14.12.1991 Lip Käsämä 1 SW, 3.12.1993 Lie Märäjälahti ad W, 1.12.2000 Juu Vuokko ad m, 16.12.2000 Out Vuonos 2kv m ja 6.12.2002 Lip Siikakoski ad kiert. Maaliskuisia muuttajia en ole ottanut tähän mukaan.

Hiirihaukka *Buteo buteo*
Kaksi talvihavaintoa: 22.12.1996 Lip Kumpula 1 heikkokuntoinen ja 6.12.2003 Joe Vainoniemi 1.

Piekana *Buteo lagopus*
4.12.2001 Kon Jakokoskella muuttanut lintu paransi piekanan viivyttelyennätystä Pohjois-Karjalassa 22 vuorokaudella.

Sinisuohaukka *Circus cyaneus*
Ainoa talvihavainto 21.12.2000 Kon Jakokoski ♂.

Tuulihaukka *Falco tinnunculus*
Ainoa talvihavainto 23.12.1976 Pyh Mansikka-aho ♀.

Nokikana *Fulica atra*
Ainoa havainto tammikuulle 1978 asti Out Lahdenpohja ad.

Naurulokki *Larus ridibundus*
Ainoa talvihavainto 6.12.1981 Rää Arvinsalmi 1.

Kalalokki *Larus canus*
Vain kaksi havaintoa keskitalvelta: 18.1.1984 Joe Niinivaara ja 19.1.1984 Joe keskusta ad sekä tammikuun alku 1994 Out Juojärvi 1. Joulukuun alussa usein runsaanakin, suurimmat määrät 2.12.1979 Rää Vuoniemi 15 ad m ja 1.12.1986 Joe Linnunlahti 17. Muut havainnot 6.12.1979 Rää Vuoniemi 1 ad m, 4.12.1982 Joe Hasanniemi ad, 1.12.1987 Joe Linnunlahti 1 m, 16.12.2000 Rää Vuoniemi 2 sekä 5.12.2003 Lip Heposelkä 8, Kit Pajarinselkä 2 ja Joe Hasanniemi 1.

Selkälokki *Larus fuscus*
Ällistyttävä havainto keskitalvelta kun lajin pitäisi olla Afrikassa talvehtimassa: 30.1.1988 Kit Suoparsaari 1.

Merilokki *Larus marinus*
15.1.1976 Lie Nurmijärvi 1 nälkiintynyt, hoidon jälkeen vapautettiin 21.1.

Jäälokki *Pagophila eburnea*
Kovan talven 1902/03 ajamana 6.2.1903 Nurmes 1 ammuttu.

Pohjankiisla *Uria lomvia*
Poikkeuksellisen ankara talvi 1902/03 aikaansai ainutlaatuisen pohjankiislojen joukkopaon jäätyvältä Jäämereltä. Suomeen harhautui sadoittain lintuja, joista Pohjois-Karjalassa havaittiin kuusi lintua joulukuussa 1902: 5.12. Joe Pyhäselkä 1, Pyh Mulo 1 ja Värt-

silä 1 sekä 17.12. Joe Pyhäselkä 1 ja joulukuu Ilo Ilajanjärvi 2.

Lunni *Fratercula arctica*
Kaksi tyypillistä havaintoa keskitalvella uupuneina ihmeelliseen paikkaan eksyneestä lunnista: 25.1.1983 Tuu keskusta 1 ”käveli poliiseja vastaan, joutui putkaan ja menehtyi” sekä 6.1.2002 Out Suvisranta 1 löytyi tieltä, otettiin huostaan ja sai kyydin Norjan rannikolle.

Turkinkyyhky *Streptopelia decaocto*
Kolme talvihavaintoa: 28.1.1976 Lip kirkonkylä 2, 24.12.1986 asti Lie Vuonisjärvi 1–2 sekä heinäkuulta lähtien 2.1.1999 asti Vär Niirala–Sääperi.

Tornipöllö *Tyto alba*
Suomen toinen havainto 10.1.1963 Lie Pielisjärvi, löytyi kuolleena.

Sarvipöllö *Asio otus*
Varsinaiset talvihavainnot: 12.12.1976 Joe Höytiäisen kanavan suisto ainakin 3, 26.2.1977 Joe Sulkulahti 1 päivälevolla, 6.12.1978 Out Alavi 1, 1.1.1986 Joe Kontiosuo 1, 18.1.1992 Lip Varolanniemi 1 ja 10.2.2001 Lie Lampela 1 kuollut. Talvikauteen sijoittuvat aikaiset havainnot huutelevista sarvipöllöistä koskenevat jo etelämpää tulleita lintuja.

Tunturipöllö *Bubo scandiacus*
Kuusi havaintoa ”etelän lämpöön” talveksi muuttaneista ukuleista: 14.12.1976–31.1.1977 Lip Puromäki 1, 18.3.1980 lähtien Joe Repokallio 2kv, ollut paikalla ilmeisesti jo paljon aikaisemmin, 3.2.1981 Ilomantsi 1, 21.12.1989 Lip Siikakoski 1kv, 5.12.1999 Joe Noljakka 1kv ja 9.–19.12.1999 Kit Puhos 1kv.

Kuningaskalastaja *Alcedo atthis*
Ainoa talvihavainto 13.12.1992–1.1.1993 Lip Viinijärvi Taipaleenjoki 1.

Arokiuru *Melanocorypha calandra*
Suomen kuudes havainto 8.12.1993 Joe Kontiosuo 1.

Kiuru *Alauda arvensis*
Yllättävän harvinainen ottaen huomioon lajin karaistuneisuus, vain kaksi havaintoa: 1.12.1974 Joe Kontiosuo 1 ja 1.–9.12.1984 Kon Selkie Möykynmäki 1.

Tunturikiuru *Eremophila alpestris*
Kolme havaintoa talvelta: 24.12.1974 Joe Linnunlahti 1, 9.–10.12.1986 Kii Heinävaara 1 sekä tämän artikkelin innoittaja 11.1.–7.2.2004 Joe Pilkko maankaatopaikka 1.

Västäräkki *Motacilla alba*
Neljä talvihavaintoa: 1.12.1982 Joe Kontiosuo 1, maallikkohavaintojen mukaan selvisi pitkälle joulukuulle, 14.12.1996 Lip Kaatamo 1, 1.12.2000 Joe Höytiäisen kanavan suisto 1 ja 1.12.2001 Rää Haapasalmi 1 turkistarhalla.

Peukaloinen *Troglodytes troglodytes*
Vaikka peukaloinen on karaistunut laji ja saapuu keväällä usein melko aikaisin, on siitä tehty vain yksi talvihavainto 3.12.2000 Joe Noljakka 1.

Punarinta *Erithacus rubecula*
Yksittäisiä talvehtimisyrityksiä 24.12.1987 Lie Rauhala 1, 12.1.–1.3.1992 Joe Merimiehenkatu 1, ”tammikuun lopun pakkasiin asti” 1999 Nur Huuhti 1, 1.–8.12.2002 Joe Noljakka 1 ja 10.12.2002 Kitee keskusta 1.

Kaksi kertaa on suurempi määrä punarintoja jäänyt yrittämään talvehtimista. Syksyllä 1992 jäi Pohjois-Karjalaan varmaan kymmeniä punarintoja, havainnot tusinasta linnusta: Joensuussa 3.2. asti Länsikatu 1, koko talven Nepenmäki 1, tammi–helmikuu Otsola 1, 6.1. Vehkaniemi 1, 29.1.–15.3. Linnunlahti 1 ja 10.2. Rantakylä 1; Lieksassa neljä lintua: koko talven Mähkö 1, joulu–helmikuu Rantakylä 1 ja 5.2. Rauhala 2 (1r ja 1 kuollut, rengastettu viipyi paikalla 25.3. asti); lisäksi 20.12.–22.3. Lip Viinijärvi 1 ja 28.2. Juu kirkonkylä 1. Syksyllä 2000 jäi Suomeen sadoittain punarintoja yrittämään talvehtimista, PK:sta neljä havaintoa: 30.11.–2.12. Juu Eevala 1, 7.12. Out Sysmäjärvi 1, 20.12. Joe Linnunlahti 1 ja 1.1. Lie Peltolankatu 1.

Punakylkirastas *Turdus iliacus*
Räkättirastaasta poiketen jää vain harvoin hyödyntämään runsastakaan pihlajanmarjasatoa. Kaikki havainnot: talvi 1980/81 Pol keskusta 1, 18.2.1984 Joe Niinivaara 1, 13.12.1985 Joe keskusta 1, 20.12.1987 Joe Niinivaara 1, 6.12.1989 Toh Kemie 1, 9.–10.12.1989 Joe Noljakka 1, 4.1.1993 Joe Rantakylä 1, 6.12.1995 Joe Niinivaara 1, 18.12.1995 Kon kirkonkylä 1, 17.12.1996 asti Juu Nunnanlahti 1 huonosti lentävä, 26.12.1998–1.1.1999 Joe Noljakka 1, 27.–30.1.1999 Joe Niinivaara 1–2, 7.12.2002 Joe Noljakka 1, luultavasti sama 24.12.2002 Joe Noljakka kuollut, sekä 8.12.2003 Joe Niinivaara 1.

Kulorastas *Turdus viscivorus*
Ainoa talvihavainto 2.12.1989 Juu kirkonkylä 1.

Tiltaltti *Phylloscopus collybita*
Yksi talvihavainto tästä karaistuneesta uunilinnusta: 1.12.2000 Joe Höytiäisen kanavan suisto 1.

Mustapääkerttu *Sylvia atricapilla*
Muutamia joulukuisia havaintoja tästä syksyisin marjaravintoa käyttämään siirtyvästä kertusta. Yhtä lukuun ottamatta havainnot koskevat koiraita: 19.12.1974 Joe Niinivaara ♀, 12.12.1989 Joe Niinivaara ♂, 1.12.1996 Ilo Julunlahti ♂, 27.11.–3.12.1997 Joe Mehtimäki ♂, 25.11.–2.12.2000 Out Rummukkala ♂, 23.12.2000 Lie Yrjölä ♂ ja 3.1.2002 Lie Yrjöläntie ♂.

Viiksitimali *Panurus biarmicus*
Ensimmäinen havainto Pohjois-Kar-

jalasta 8.12.1996 Out Sysmäjärvi.

Viitatiainen *Parus palustris*
Ensimmäinen havainto Pohjois-Karjalasta 20.11.2001–27.1.2002 Rää kirkonkylä 2. Paikalla epäiltiin olleen useampiakin viitatiaisia, mutta kaksi hyväksyttiin rariteettikomiteassa.

Valkopäätiainen *Parus cyanus*
Suomen seitsemäs ja Pohjois-Karjalan toinen havainto 27.12.1975–25.1.1976 Vär Uusikylä 1.

Mustavaris *Corvus frugilegus*
Muutamia talvisia havaintoja: 28.12.1975 Out Jokipohja juv, 3.1.–2.2.1978 Joe Asevelikylä 1, 25.11.–27.12.1980 Eno Uimaharju 1, 6.–9.1.1999 Out kaatopaikka 1 ja 9.1.2001 Vär keskusta 1.

Hemppo *Carduelis cannabina*
Yllättävän harvalukuinen talvisin: joulukuu 1974 Joe Hukanhauta 1–5, 31.12.1974 Joe Kontiosuo 1, 2.1.1976 Pyh Hammaslahti 1, 11.12.1977 Out keskusta 1, 9.12.1989 Joe Noljakka ♂, 9.–31.1.1993 Lip Viinijärvi 1–4, 27.12.1995 Joe Kontiosuo 1, 5.12.1999 Joe Kontiosuo 1, 2.12.2000 Joe Kontiosuo 2, 18.2.2001 Joe Kontiosuo 3 ja 5.12.2003 Joe Kontiosuo 1.

Vuorihemppo *Carduelis flavirostris*
Kolme talvihavaintoa: 16.–18.12.1989 Liperi kirkonkylä 1, 9.1. ja 23.1.1993 Lip Viinijärvi 1, joulukuun alku 1994 Joe Kontiosuo 1 ja 29.12.2002 Joe Hukanhauta 1.

Pajusirkku *Emberiza schoeniclus*

Kaksi talvihavaintoa: 3.1.1976 Joe Sulkuniemi ♀-puk ja 18.12.1988 Joe Höytiäisen kanavan lintuasema 1 r.

(Pikkutelkkä *Bucephala albeola*)
1.–2.12.1987 Eno Ahveninen 1 jp. Pikkutelkkä pesii Pohjois-Amerikassa ja on Euroopassa hyvin harvinainen vierailija. Tämä Suomen ainoa havainto hyväksyttiin aluksi Suomelle uudeksi lajiksi, mutta siirrettiin myöhemmin tarhakarkulaisten kategoriaan.

Seuraavista Pohjois-Karjalan lintutieteellisen yhdistyksen nettisivujen fenologiataulukossa mainituista havainnoista en ole löytänyt tietoja Siipirikon katsauksista enkä muualtakaan:

Kyhmyjoutsen 19.12.
Jääkuikka 1.12.
Pikku-uikku 27.12.
Merikotka 7.1.
Merilokki 10.12.
Turturikyyhky 10.12.
Tiltaltti 4.12.

Vuorihemppo. © *Roni Väisänen*

Nakupinnakisaajan vuodenkierto

eli julkisella paikalla emme tietenkään menneet liian pitkälle (M.A.Numminen)

Harri Hölttä

Vuonna 2003 kisattu nakupinnaskaba tuskin jäi huomaamatta moneltakaan lintuharrastajalta. Idea oli alunperin lähtöisin Helsingin yliopiston biologian opiskelijoiden piiristä ja pelin säännöt olivat varsin yksinkertaiset: ilkosillaan ulkona nähdyt lajit laskettiin. Ohimenevästä (noin yksi kalenterivuosi) päähänpistosta johtuen

Lågskärin asemasaari majakasta nähtynä. © *Harri Hölttä*

osallistuin kisaan ja seuraavassa on koottuja 'muisteloita' kisavuodesta.

Kaltaiselleni vilukintulle suurin käytännön ongelma säännöissä muodostui siitä, ettei kenkiäkään saanut pitää jalassa. Pinnankeruustrategianani oli retkeillä ahkerasti mutta rennosti: esimerkiksi koko kevään olin varannut retkeilyyn vastapainoksi kolmelle edelliselle paperitöissä menneelle vuodelle. Tämä myös toteutui, maaliskuun puolivälistä kesäkuun loppuun olin oikeasti koko ajan reissussa. Oman rajoitteensa retkeilylle asetti autottomuuteni. Vakaana tarkoituksena oli alusta lähtien myös olla tarpeettomasti pelottelematta siviilejä viuhahtelulla.

Vesi- ja rantalinnut, kuten kuvassa parveilevat haahkat, olivat useimmilla kisaajilla hyvin hoidossa. © *Harri Hölttä*

Omalta osaltani aloitin kisakauden hillitysti, ensimmäiset kymmenkunta peruslajipinnaa tulivat Noljakasta saunomisen yhteydessä tammi-helmikuussa.

Maaliskuun puolivälissä karkasin sitten Jurmon lintuasemalle, missä linnusto monipuolistui hiljalleen kevään edetessä. Jurmon paras nakupinnapäivä oli aurinkoinen 28.3.: tunturikiuru, ristisorsa ja uivelo tulivat suunnitellusti lajilistalle samoilta jalansijoilta, ja puolivahingossa tajusin samaan syssyyn rantavedessä ruokailevien joutsenten seasta kaksi pikkujoutsentakin. Saaren autioilla rannoilla ei ihmisiin törmäämisestä juuri ollut pelkoa.

Huhtikuun puolivälissä siirrähdin Jurmosta toiselle asemasaarelle, Lemlandin Lågskärille. Kun samassa reissussa oli kaksi muutakin virkaveljeä, olivat ongelmana enää samalle saarelle tuppautuneet lapsiperheet...onneksi lintumiehiä nekin. Ryhmätyönä pinnankeruu sujuikin tahdikkaasti. Ennen Lågsille pääsyä kartutimme lajilistoja Jomalassa, tosin nukuttuani edeltävän pakkasyön Ramsholmenin lehdon rantalaiturilla ei heti aamusta kiinnostanut alkaa vähentämään vaatetusta...kaikenlaista ajankohtaan sopivaa kevätmuuttajaa päätyi listoille rivakkaan tahtiin.

Eikä tahti mitenkään hiljentynyt saarelle päästyämme, pikemminkin päinvastoin: parhaasta päästä oli rantavedessä puljannut kyhmyhaahkanaaras.

Kaksiviikkoinen Lågskärillä tuotti odotetusti runsaasti uusia lajeja ja reissun loppuun mennessä sata lajia oli jo rikki. Paitsi tuohon aikaan ilmaantuvia tavallisempia kevätmuuttajia, oli seassa myös parempaa lajistoa. Allihaahkoja, merisirrejä ja etelänkiisloja oli näytillä useampanakin päivänä, mustaleppälintu yllättäen vain yhtenä. Parhaita paloja olivat neljän merihanhen kanssa kaveerannut lyhytnokkahanhi, pari päivää saarella lymyillyt lyhytvarvaskiuru ja verkosta löytynyt harjalintu. Kaikki nämä tulivat myös nakupinnoiksi. Lämpiminä pääsiäispäivinä saatettiin jo pitää kunnon staijaussessiotakin hypotermiaa pelkäämättä.

Toukokuun alussa olin hetken muilla mailla kiljuhanhien perässä, mutta palattuani hoidin mm. harmaapäätikan Lammilta ja kävin toiviomatkalla Siilinjärven Raasiossa, mistä ei kuitenkaan löytynyt suosirriä kummempaa lajistoa. Sitten olikin vuorossa viikon arktikapläjäys Virolahden Suur-Pisissä. Savolaisten virkaveljien silmien välttäessä lajilista piteni mm. tundrahanhella, luotokirvisellä ja vesipääskyllä. Jälkimmäisessä tapauksessa samassa rantavedessä olivat meneillään myös rajavartioston harjoitukset, joiden luulen häirinneen phalaropuksia enemmän. Säiden muututtua kesäisiksi ei vilukinttuakaan enää palellut joten pinnankeruu helpottui entisestään.

26.5. olin käymässä Helsingissä ja arvelin mennä hoitamaan Viikistä sitruunavästäräkin. Tarkoitukseen valittuna maanantaiaamuna muutkin olivat kuitenkin saaneet saman ajatuksen: pitkoksilla tuli vastaan Lågsilta tuttu virkaveli. Lammassaaren tornissa olleet kaksi nuortamiestä puolestaan poistuivat jostain syystä hieman sivummalle, ja kun sitruunaväiskin ilmaannuttua hekin sananmukaiset paljastuivat kisaajiksi saatoin huutaa ylhäältä tornista että 'näkyy se täältäkin'. Kun kisaajia oli yhteensä 30, eivät kaikki olleet entuudestaan tuttuja.

Touko-kesäkuun vaihteessa kiertelin eri puolilla Itä-Suomea, lähinnä metsissä. Parikkalan Siikalahden pikkuhuitti odotutti itseään pitkälti yli puolenyön, muutoin Siikalahdella oli hiljaista. Polvijärven kesäraillissa hoidin vain viitasirkkalinnun, vaikka jälkeenpäin ajateltuna olisi kannattanut hoitaa muutakin: olin näes lähdössä loppukuuksi Lappiin, ja sieltä ei puuttuvia etelän laululintuja löytyisi. Useampikin laululintu jäi tämän takia listaltani puuttumaan. Tässä vaiheessa pelkkä vuodarien hoitaminen tavanomaiseen tapaan alkoi jo tuntua löysältä ja haasteettomalta, kun se oli nakupinnakisan kannalta vasta puoli suoritusta.

Kolmeviikkoinen Lapin metsiä kartoittelemassa toi sivutuotteena listalle kaivattuja pohjoisen lajeja. Parhaita olivat Enontekiöllä soidinnellut jänkäsirriäinen ja Porttipahdan tekoaltaan rantahetteikköjen päällä mekastanut jänkäkurppa. Perinteisemmät kuukkelit, lapintiaiset, hiiripöllöt etc. hoituivat kätevästi. Rasittavimpia yksittäisiä lajeja olivat riekko ja metso: jaloista pyrähtävä kanalintu ei millään pysy näkyvissä niin kauaa että ehtisi kuoriutua vaatteistaan. Onneksi poikasten kuoriuduttua emot muuttuivat seurallisemmiksi...

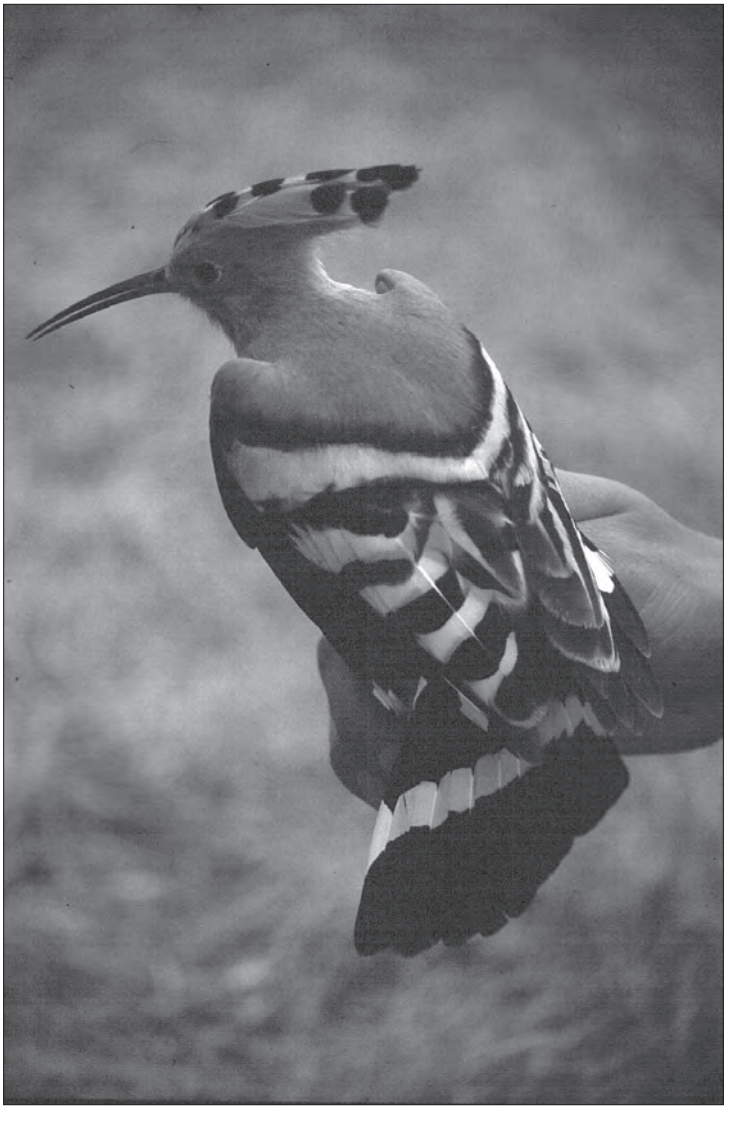

Nakubongausta helpoimmillaan: lintu on kädessä eikä pääse karkuun. Lågskärin harjalintu. © *Harri Hölttä*

Vaikka nimenomaan Lapissa kesäaikainen nakupinnailu kuulostaa luontaisista syistä tavanomaistakin mielenvikaisemmalta, ei itikoita ja muita syöpäläisiä ollut liikkeellä juuri laisinkaan.

Kesä-heinäkuun vaihteessa kävin vielä Helsingissä kääntymässä ennen kesälomalle siirtymistä. Lapin vastapainoksi kaikensorttisia verenimijöitä oli ainakin Vanhankaupunginlahden ruovikoissa hillittömästi ja ruokosirkkalintukin tajusi oman etunsa mukaisesti sulkea nokkansa sukkia riisuessani.

Haltialan aarnialueelta hoitui helposti iduli, mutta fasaani sen sijaan tuotti enemmän töitä: ohiviuhuvia pyöräilijöitä väistellen sain lajin viimein hoidettua ja puolipukeissa ehdin vielä juuri lähdössä olleeseen paikallisbussiinkin.

Elokuun alussa kävin kääntymässä Limingassa turkinkyyhkyn ja mustapyrstökuirin nähden. Syksyllä oli kuitenkin aika palata takaisin sorvin ääreen Joensuuhun ja retkeilykin painottui tänne. Jossain vaiheessa asetin myös varsinaiseksi tavoitteekseni 200 lajin näkemisen, minkä piti olla vähintäänkin todennäköistä. Syys–lokakuun vaihteessa staijailin paljon Suistolla, mistä kertyikin mukavia lajeja, parhaana ehkä muuttohaukka 4.10.

Syyskuun lopulla Porissa sukuloidessa hoitui syyskuun lopulla punakuiri ja tundrakurmitsa – Yyterin nakuran-

Kesäkuisella Lapin kiertueella näkyi monia metsälintuja, kuten helmipöllö. © *Harri Hölttä*

nalta, tietenkin.

Palattuani 6.10. Kiteeltä vuoden ainoalta varsinaiselta bongausreissulta punakaulahanhen jäljiltä löysin silloisen asuinpaikkani takapihalta Noljakasta taigauunilinnun, jonka hoitoa seinänaapuri kommentoi sanoen ' siellä on Suomen nuoriso parhaiden harrastusten parissa'. Löydettyäni myöhäisen lapinsirkun suiston ruderaatilta 9.10. odottelin pitkämielisesti toista tuntia paikalla olleen sivullisen poistumista tornista ennen linnun hoitoa. Kun onnistuin vielä hoitamaan Botanialla oleskelleen hippiäisuunilinnunkin, luulin 10.10. jo 200 rajan katkenneen sillä, mutta ei – punakaulan jalasta oli löytynyt rengas ja päätin poistaa linnun omalta listaltani.

Vaikka aika kului ja syksy eteni, roikuin 199 lajissa pitkään, kun odottelin jotain parempaa lajia jolla katkaista kahtasataa. Lopulta katkaisin tuon rajan Iiksenjoelta löytyneellä pikku-uikulla, joka näkyi hyvin Rantakylänkin puolelta. Tämän jälkeen mielenkiinto yksittäisten puuttuvien lajien hoitamiseen laski minimiin, viimeiseksi eli 201. lajiksi jäi pulmunen. Puuttumaan jäi lopulta yksinkertaisia peruslajejakin (kuten jalohaikara).

Tai kuten kisan puolivirallinen kisapalindromi loppuvuoden tunnelmista kertoo, 'naku iho jäätyy, hyytää jo hiukan.'

Kisan tasosta kertoo jotain se, että 201 lajilla tulin 14. sijalle: voittajalle (Sampo Laukkanen) lajeja kertyi yhteensä 264. Yhteensä kisailijat näkivät 292 eri lajia ja vierailivat 189 kunnassa eri puolilla maata pinnalistojaan kasvattamassa. Pohjois-Karjalassa nakupinnoja käytiin keräämässä Joensuun lisäksi Kiteellä, Kontiolahdella, Polvijärvellä, Tohmajärvellä, Liperissä ja Ilomantsissa useammankin kisailijan toimesta.

Milloin merikotkat muuttavat?

Veijo Turunen

Vaikka merikotkan näkeminen muuttomatkallaan Pohjois-Karjalassa ei olekaan enää niin harvinaista kuin neljännesvuosisata sitten, ei sen näkeminen nykyisinkään mikään itsestäänselvyys ole. Toki sen täältäkin vuodenpinnaksi joka vuosi saa, jos vain seuraa muuttoa oikeaan aikaan vuodesta ja oikeaan aikaan päivästä. Siis milloin pitää staijata?

Selvittelin muutama vuosi sitten merikotkien muuttoaikoja Pohjois-Karjalassa lähinnä itselleni, mutta kun asia tuntuu kiinnostavan muitakin, niin loppujen lopuksi otin itseäni niskasta kiinni (vai olikohan se päätoimittaja) ja kyhäsin kokoon jotain muidenkin luettavaksi.

Aineisto

Tähän tarkasteluun käyttämäni aineiston olen koonnut Siipirikon katsauksista ennen lintulistan aikaa. Tämän lisäksi sain Petri Palviaisen avustuksella silloin vielä Siipirikossa julkaisemattomia, lintulistalle ilmoitettuja havaintoja ja Zetterbergin Pentiltä sain hänen omat havaintonsa

Merikotkien kevätmuuton ajoittuminen

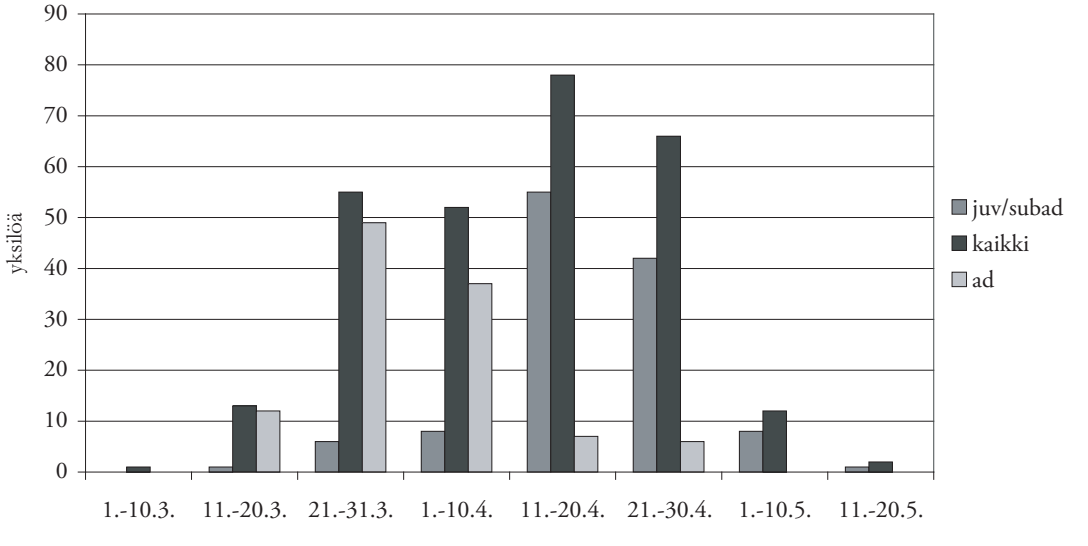

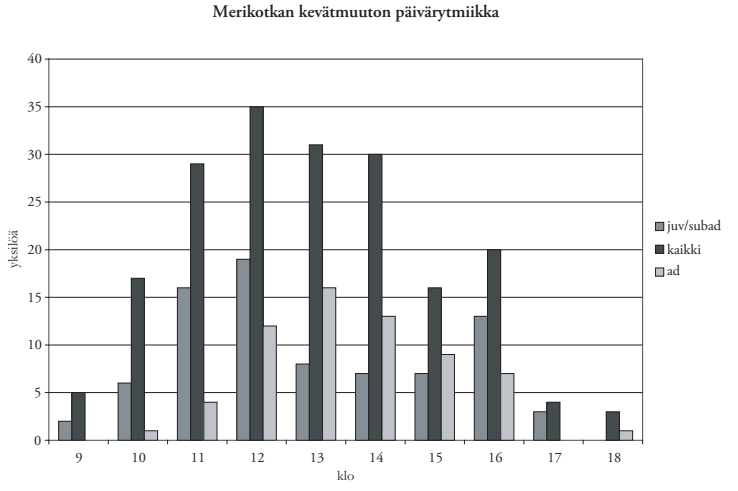

1980-luvun alkupuolelta asti.

Sain kokoon kaikkiaan 279 kevätmuuttohavaintoa ja 136 havaintoa syysmuutolta. Kiitokset kahdelle nimeltä mainitulle herralle sekä kaikille havaintojaan ilmoittaneille.

Kevätmuutto

Tämän aineiston mukaan ennen maaliskuun ensimmäisen kolmanneksen umpeutumista nähdään vain harvoin joku uskalikko merikotka muutolla kohti pohjoisia rannikkoalueita. Maaliskuun toisen kolmanneksen aikana muutto selvästi käynnistyy ja viimeisellä kolmanneksella on jo vanhojen lintujen päämuutto.

Huhtikuun ensimmäisellä kolmanneksella on vanhojen lintujen muutto edelleen voimissaan ja nuorten ja esiaikuisten osuus on vielä parinkymmenen prosentin tietämissä.

Merikotkan vilkkain muuttojakso osuu huhtikuun toiselle kolmannekselle, mutta silloin vanhojen lintujen muutto on jo hiipumassa ja nuoret ja esiaikuiset liitävät kuvaan voimakkaasti.

Vielä huhtikuun viimeisellä kolmanneksella on hyvät mahdollisuudet nähdä merikotkia sopivalla säällä sopivassa paikassa, sillä se on aineiston mukaan kevään toiseksi paras 10 päivän jakso. Sen jälkeen muutto käytännössä hiipuu olemattomiin, mutta sittenkin on vielä mahdollisuus nähdä pääasiassa nuoria ja esiaikuisia vetkuttelijoita ja seikkailijoita tai mahdollisesti tulevan pesäpaikan katselijoita, jopa vakavasti pesintään tähtääviä aikuisia lintujakin.

Varsin yleinen käsitys lienee se, että merikotkat muuttavat parin–kolmen tunnin ajan puolen päivän tietämissä. Tämän aineiston mukaan muuttoa tapahtuu kuitenkin aamusta iltaan, toki iltapäivän ensimmäiset tunnit ovat parasta muuttoaikaa. Päivittäisten muuttoaikojen tarkastelussa ei ole mitenkään huomioitu sitä, että kesäaikaan siirtyminen on tapahtunut tarkastelujakson aikana.

Aineiston mukaan nuoret ja esiaikuiset lähtevät liikkeelle aamulla ensimmäiseksi. Tämä varmaan johtuu osittain siitä, että näiden muutto ajoittuu pääosin huhtikuun kahdelle viimeiselle kolmannekselle, jolloin päivä on jo huomattavasti pitempi ja aamut lämpimämpiä, kuin vanhojen lintujen päämuuttoaikaan. Tämä tuskin selittää ilmiötä kokonaan, sillä niin selvä on nuorten ja esiaikuisten enemmistö aamupäivän muuttohavainnoista. Muutto jatkuu pitkälle iltapäivään, onpa nähty muutama yksilö selvässä muuttolennossa vielä klo 18 jälkeenkin.

Aikuisten merikotkien muutto tapahtuu pääosin iltapäivällä 4–5 tunnin aikana. Muuton jatkuminen pitkälle iltapäivään on ainakin minulle lievä yllätys. Yllätys senkin vuoksi, että vanhojen merikotkien parhaaseen muuttoaikaan maalis-huhtikuun vaihteessa ei aktiivista havainnoin-

Merikotka muutolla. © *Aki Kinnunen*

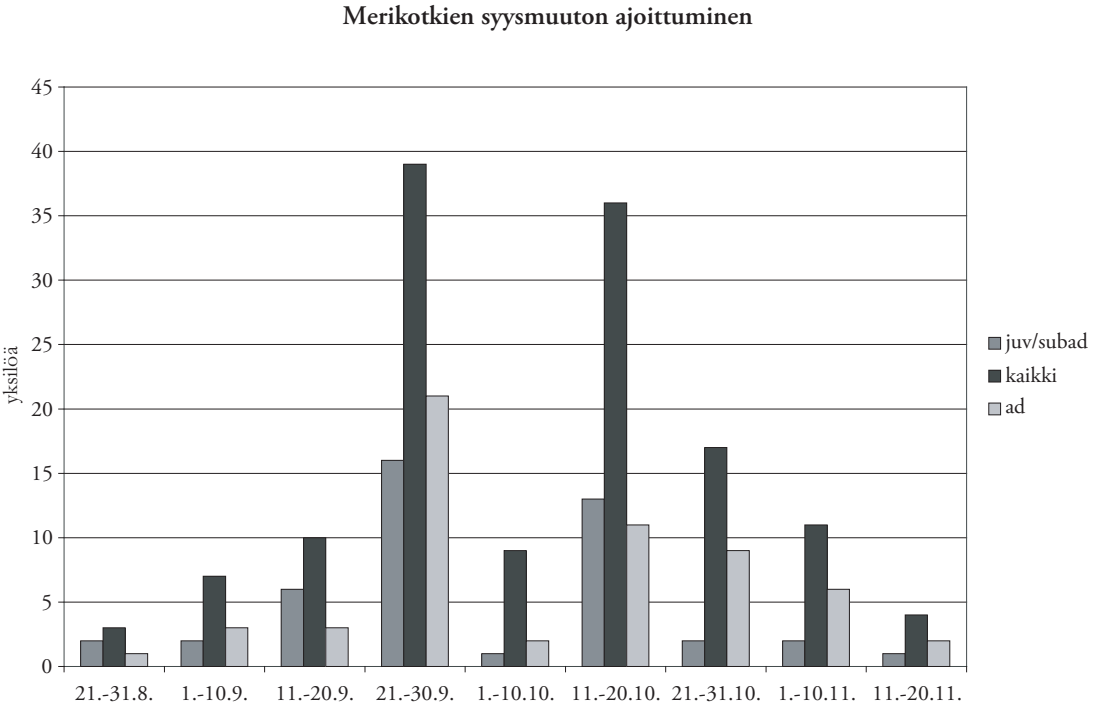

tia kovinkaan paljoa harrasteta, eikä ainakaan jatketa iltapäivän myöhätunneille.

Syysmuutto

Syksyllä kaikki on toisin, vai onko? Ainakin osittain on. Nuorten ja esiaikuisten muuton alkaminen, päämuutto ja muuton päättyminen eivät selkeästi poikkea vanhojen lintujen muuttoajoista. Ainoastaan muuttokauden loppupuolella vanhat linnut näyttävät olevan enemmistönä.

Muutto käynnistyy elokuun viimeisellä kolmanneksella, päämuutto on syyskuun viimeiseltä kolmannekselta lokakuun loppupuolelle. Aineistossa on merkillinen notkahdus lokakuun ensimmäisen kolmanneksen aikana, jota ainakaan minä en osaa selittää. Silloinhan harrastetaan varsin tiiviisti arktikastaijausta, minkä oheistuotteena myös merikotkahavainnot tulevat.

Myös syksyllä merikotkia voi tavata muutolla pitkin päivää. Kaaviosta on selvästi nähtävissä, että nuoret ja esiaikuiset merikotkat, joita myös iälleen määrittämättömistä lienee valtaosa, ovat liikkeellä aikaisemmin aamulla ja myöhemmin iltapäivällä. Vanhojen yksilöiden muutto näyttäisi ajoittuvan klo 10:n ja 16:n välille siten, että keskimmäiset neljä tuntia ovat aktiivisinta muuttoaikaa.

Kaaviot kertovat sanoja paremmin sekä päivittäisten, että vuodenaikaisten muuttoaikojen jakautumisesta. Pylväät ”kaikki” sisältävät myös kahteen käyttämääni ikäkategoriaan kuulumattomat yksilöt.

Selittelyä

Aineisto olisi kasvanut mukavasti, jos olisin sisällyttänyt siihen myös parin viimeisen vuoden havainnot. Mutta olin jo unohtanut koko jutun, kunnes Merops piiskasi minut uudelleen liikkeelle ja ne viimevuosien havainnot eivät juuri tässä nyt olleet käytettävissä.

Aikuisten merikotkien muuton alkamisen ja päämuuton aikaan maaliskuussa havainnointiaktiivisuus on muiden lajien vähäisyyden vuoksi kovin laimeata. Havainnot ovat suurelta osin enemmän tai vähemmän sattumalta tehtyjä. En kuitenkaan usko, että muuton kulku kovin paljoa tästä muuttuisi, vaikka havaintoja olisikin enemmän. Ehkä muuton alkaminen aikaistuisi, mutta tuskinpa muita merkittäviä muutoksia tapah-

tuisi nyt esitettyyn.

Vahva olettamukseni on, että yleensäkin iltapäivätuntien havainnointiaktiivisuus kello 13–14:n jälkeen laskee voimakkaasti aamupäivän aktiivisuudesta, mikä varmasti vääristää iltapäivän tuloksia. Iltapäivän myöhätunnit (15–17) saattavat hyvinkin olla todellisuudessa keskipäivän ja iltapäivän alkutuntien veroisia muuttoaikoja. Eli tunnin tai parin staijaus kotimatkalla työ- tai opiskelupaikalta voi olla hyvinkin antoisa.

Merikotkan syysmuuton päivärytmiikka

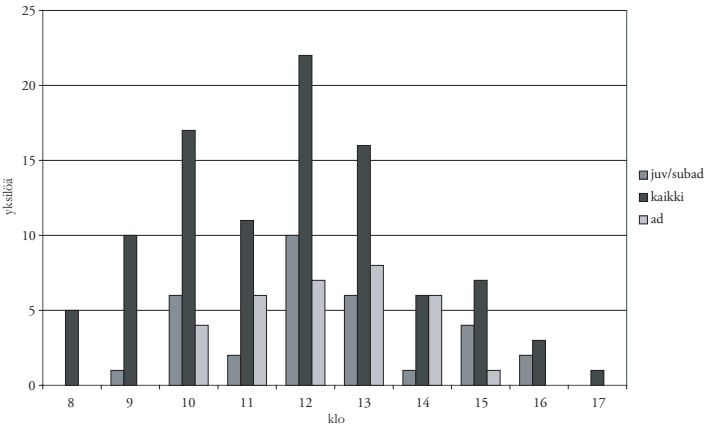

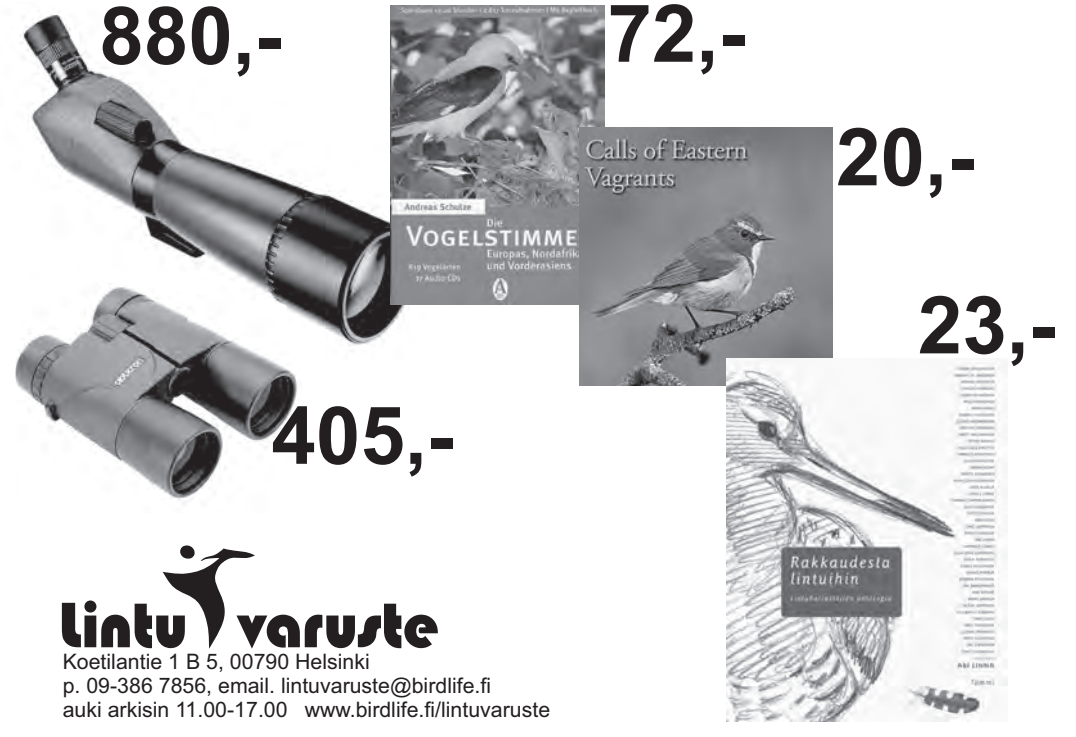

Muuttohaukan historia Pohjois-Karjalassa

”Ihmisen jälkiä alhaalla suosammalessa”

Heikki Pönkkä

Maakuntamme pesimälajistoon muuttohaukka ei ole kuulunut ”miesmuistiin”. Aikoinaan tuon jalohaukaksi kutsutun linnun pesintöjä varmistettiin useitakin. Tämä lyhyt katsaus antanee melko kattavan kuvan entisen läänimme jalohaukkojen (*Falco peregrinus*) pesinnöistä.

Tässä yhteydessä haluan tuoda esille oman tuntemukseni eli kunnioitukseni pitkän linjan lintumiehiä kohtaan. Heistä tässä yhteydessä mainittuina Esko Lappi ja Pentti Linkola. Vuosisadan puolikas on kulunut tuosta ajasta, josta voisi hyvinkin todeta, että ennen oli miehet rautaa ja haukatkin jaloja.

Kalliojyrkänteet ovat olleet muuttohaukkojen alkuperäisiä pesäpaikkoja. (Nykyisin muuttohaukka pesii Suomessa lähinnä laajoilla ja avoimilla suoalueilla). Myös Pohjois-Karjalassa muuttohaukan pesät ovat sijainneet pääosin kalliojyrkänteillä. Monet ikiaikaiset pesäpaikat kalliopahdoilla ovat edelleenkin olemassa. Mutta tyhjänä saavat nyt irvistää vanhat pesäkielekkeet rauhattomaan ympäristöönsä.

Vv. 1907–1969 tunnetaan Pohjois-Karjalasta 11 muuttohaukan pesimäpaikkaa.

Pesinnät kunnittain

Ilomantsi

Kesonsuo, pesäpaikka Hakovaaran kylän ja Koitajoen välissä. Varmistetut pesinnät ainakin vuosilta 1928 ja 1929, sekä mahdollinen pesintä 1956. Vuonna 1958 useista kartoituskäynneistä huolimatta pesintään viittaavia havaintoja ei kertynyt. Muuttohaukka on pesinyt Kesonsuolla vielä vuonna 1969.

Kontiolahti/Eno

Kuntien rajalla, Hautajärven läheisyydessä on muuttohaukka pesinyt 1920-luvulla kahdella eri paikalla.

Nurmes/Nurmes mlk

Nurmeksen Kuohatissa on pesinnät varmistettu vuosina 1908, -10, -11, -12, -13, -21, -22 ja 1923. Todettakoon, että tällä paikalla on muuttohaukka pesinyt vuosina 1912 ja 1921 kuusessa, ilmeisesti kalasääksen pesässä. Aikakaudelle tyypillisenä piirteenä voidaan todeta vielä, että muutama poikanen siirrettiin tältä pesäpaikalta Korkeasaareen (Helsinki).

Nurmeksen Mujejärven Pääskilammen rantakalliolla muuttohaukka on pesinyt ainakin vielä vuonna 1926. Toisaalla, Mujejärven Pöytävaaran Kortelammin kallio oli ollut muut-

tohaukan pesäpaikkana vuosikymmeniä. Haukka on pesinyt paikalla 1907–193?-luvulle. Vielä vuonna 1958 pesältä rengastettiin kaksi poikasta. Seuraava vuosi olikin sitten käännekohta ja kaiken loppu tällä ikiaikaisella pesäpaikalla. Pentti Linkolan arkistot vuosilta 1958 ja 1959 kertovat näin: ”1958 22/6 pesi: hyvin jylhä-ääninen ad. naaras raivoisana koko ajan. koiras vain kerran tuulispäänä pyyhkäisi ohi ja huusi ohuemmalla äänellä, pesä ja 2 puolikasv.poikasta (jotka rengastettiin) helppopääsyisellä kielekkeellä metsään putoavassa ei kovin korkeassa jyrkänteessä”. Vuoden 1959 tapahtumista Linkola kirjoittaa: ”Pesinyt, mutta tuhottu: 10/6 linnut poissa, sekä viimevuotinen pesä että uusi kuoppa siitä n. 2 m päässä untuvien ja ulostusten koristamia, munat luultav. olleet jälkimmäisessä. Kalliolla hyvin runs. ulostuksia ja saalisjätteitä. Ihmisen jälkiä alhaalla suosammalessa”. Vuonna 1960 kallio aivan asumaton, 1961 ei merkkiäkään haukoista...jne.

Outokumpu/Tuusniemi/Kaavi

Muuttohaukka on pesinyt myös Rikkavedellä, 1960-luvun alussa pesäpaikka on sijainnut ”jossain” kallioseinämällä. Aikaisemmin muuttohaukka on tavattu pesivänä myös Suvasveden Korkeasaaressa.

Lieksa/Pielisjärvi

Kolin alueella muuttohaukan pesintä on varmistettu vuonna 1916, sekä vuosina 1949 ja 1950 pesivä pari todettiin ”kolinuurossa”. Vuonna 1952 pesä sijaitsi Paha Kolin pahdassa, kyseinen vuosi on lienee viimeisin varma havainto pesinnästä. Vuodelta 1916 löytyy myös toinen varmistettu pesintä Pielisjärven pitäjän alueelta, tarkempi paikka jäänyt epäselväksi. Kolinkin alueella kartoitettiin muuttohaukan mahdollista pesintää myös 50-luvun lopulla. Tästä kartoitustyöstä kertoo biol.yo. Esko Lapin muistiinpanot (viit.lähdeaineisto) vuodelta 1959 seuraavasti: ”Useilla Kolin matkoilla ei näkynyt vilahdustakaan jalohaukasta. Kävin tutkimassa myös Kolilta pohjoiseen olevat jyrkkäseinäiset Mustarintasen ja Käränkävaaran, mutta täältäkään ei löytynyt lisävalaistusta ainakaan toistaiseksi. 11/6 näkyi kuitenkin jalohaukka lennossa Pielisellä Hiekkasaarten yllä, 5 km Kolilta NE, mutta tämäkään havainto ei antanut vihjettä pesäpaikan löytämiseksi”. (Jalohaukka, *Falco peregrinus*).

Rääkkylä

Lähes varmat pesinnät löytyvät vuosilta 1937 ja 1941. Paikkana ”Rasivaaran salon suot”.

Tuupovaara

Varma pesintä vuodelta 1966 Korpiselän kylän Varpuvaaralta.

Maakuntamme voisi olla vieläkin muuttohaukan koti.

Onko muuttohaukka palannut pesimään Pohjois-Karjalaan? Vastaus tähän kysymykseen voisi löytyä maakuntamme suurimmilta luonnontilaisilta soilta. Mutta tänäänkin tämän kysymyksen selvittämiseen tarvittaisiin ”miestä”.

© *Heikki Pönkkä*

Tämän katsauksen havainnot ja lainaukset perustuvat Pentti Linkolan arkistoista löytyneisiin tietoihin. Kiitokset Tuomo Ollilalle (Metsähallitus/Rovaniemi).

Talkoissa urakoitiin sata pönttöä

Yhdistys järjesti 12.2. ja 29.2.2004 pönttötalkoot Noljakan koululla, joihin puutavaran oli lahjoittanut Enocell Oy:n Uimaharjun saha. Molempiin talkoisiin osallistui kymmenisen yhdistyksen jäsentä, jotka rakensivat asumuksia paitsi tinttien, myös pöllöjen, pikkuvarpusten ja puukiipijöiden tarpeeseen.

Pönttöjä syntyi yhteensä reilu 100 kpl, joista suurimman osan talkoolaiset jättivät yhdistykselle myyntiin. Nyt on siis hyvä hetki tukea niin yhdistyksen toimintaa kuin lintujen pesäpulaa ja hankkia pönttö tai kaksi puuhun ripustettavaksi! Pönttöjä voi kysellä jäsensihteeriltä:

kimmo.maenpaa@joensuu.fi,
040 - 557 6172

BirdLife Suomi tiedottaa

BirdLife Suomen rariteettikomitea on ottanut käyttöön uudet yhteiseurooppalaiset suositukset lintujen luokittelusta.
Neljä ennen alalajiksi luokiteltua lintua ovat nyt lajeja. Nämä ovat amerikantavi (*Anas carolinensis*), aroharmaalokki (*Larus cachinnans*), etelänharmaalokki (*Larus michahellis*) ja eteläisolepinkäinen (*Larus meridionalis*).
Seuraavat muutokset on tehty lintujen tieteellisiin nimiin (entinen nimi suluissa):

Afrikanhanhi *Alopochen aegyptiaca* (*Alopochen aegyptiacus*)
Kiiruna *Lagopus muta* (*Lagopus mutus*)
Flamingo *Phoenicopterus roseus* (*Phoenicopterus ruber*)
Kurnuliejukana *Porphyrio alleni* (*Porphyrula alleni*)
Neitokurki *Grus virgo* (*Anthropoides virgo*)
Idänkaulustrappi *Chladymotis macqueenii* (*Chlamydotis undulata*)
Pitkäkoipisirri *Calidris himantopus* (*Micropalama himantopus*)
Amerikansipi *Actitis macularius* (*Actitis macularia*)
Valkoposkitiira *Chlidonias hybrida* (*Chlidonias hybridus*)
Tunturipöllö *Bubo scandiacus* (*Nyctea scandiaca*)
Räystäspääsky *Delichon urbicum* (*Delichon urbica*)
Mustapäätasku *Saxicola torquatus* (*Saxicola torquata*) alaji *maurus* (*maura*)
Vuorileppälintu *Phoenicurus erythrogastrus* (*Phoenicurus erythrogaster*)
Tulipäähippiäinen *Regulus ignicapilla* (*Regulus ignicapillus*)
Harmaasirkku *Emberiza calandra* (*Miliaria calandra*)

Hallitus tiedottaa

Jäsenten omat ilmoitukset ilmaiseksi

Yhdistyksen hallitus on päättänyt että PKLTY:n jäsenistöllä on mahdollisuus julkaista Siipirikossa ei-kaupallisia pikku-ilmoituksia ilmaiseksi. Kysymykseen tulevat esim. halutaan ostaa/myydä optiikkaa-kirjallisuutta-lehtiä-pönttöjä ynnä muuta, ilmoitukset tapahtumista, tiedustelut ym.ym. Ilmoitusten pituus saa olla muutaman rivin.

Ilmoitukset tulee toimittaa vastaavalle toimittajalle Hannu 'Merops' Kauhaselle mielellään tiedostona osoitteeseen hannu.kauhanen@karjalainen.fi

Tai postitse osoitteeseen Sepänkatu 44 a B 16, 80100 Joensuu